

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра політології та державного управління**

**НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ
ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В
УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 627 групи

Стадник Уляна Степанівна

Керівник:

Кандидат політичних наук,

асистент, **Равлик І. О.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ 2022 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А. М.

Чернівці, 2022

Анотація

Магістерська робота присвячена дослідженню взаємодії громадськості з органами публічної влади та напрямкам її вдосконалення. Магістерська робота містить результати наукових розробок вітчизняних вчених, які відображають способи та підходи до вирішення актуальної проблеми вдосконалення взаємодії громадськості з органами публічної влади в процесі формування моделі місцевого самоврядування в Україні. В дослідженні: 1) сформульовано визначення взаємодії громадськості з органами публічної влади – участь у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей; 2) розкрито методологію та методи дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади; 3) досліджено досвід взаємодії громадськості з органами публічної влади у країнах Європи; 4) охарактеризовано механізми взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні; 5) проаналізовано використання та ефективність механізмів взаємодії громадськості та органів публічної влади в Україні; 6) розкрито напрямки вдосконалення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні.

Ключові слова: взаємодія громадськості з органами публічної влади, механізми взаємодії громадськості з органами публічної влади, напрямки вдосконалення взаємодії громадськості з органами публічної влади.

Summary

The master's paper is devoted to the study of public interaction with public administration and ways to improve it. The master's paper contains the results of scientific developments of national scientists, which represent ways and approaches to solving the actual problem of improving the interaction of the public with public administration in the process of formation of the model of local self-government in Ukraine. In the study: 1) the definition of interaction between the public and public administration is formulated - participation in the joint activities of management entities in the process of achieving socially necessary goals; 2) the methodology and

methods of studying the interaction of the public with public administration are disclosed; 3) the experience of public interaction with public administration in European countries was studied; 4) the mechanisms of interaction between the public and public administration in Ukraine are characterized; 5) analyzed the use and effectiveness of mechanisms of interaction between the public and public administration in Ukraine; 6) revealed for improving the mechanisms of interaction between the public and public administration in Ukraine were identified.

Keywords: interaction of the public with public administration, mechanisms of interaction of the public with public administrations, directions of improvement of interaction of the public with public administrations.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ У. С. Стадник

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5-7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	8-31
1.1 Теоретичні підходи до трактування взаємодії громадськості з органами публічної влади.....	8- 16
1.2 Методологічні засади дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади.....	16- 24
1.3 Аналіз джерельної бази дослідження.....	24-31
РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ПОБУДОВИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	32-49
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	50-75
3.1 Особливості функціонування механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні: практичний аспект.....	50- 66
3.2 Напрями вдосконалення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні.....	66-75
ВИСНОВКИ.....	76-82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83- 96

ВСТУП

Актуальність теми. Після революційних подій 2013-2014 рр. Україна повернула свій демократичний курс та почала впроваджувати європейські стандарти управління. Одним з таких є система ефективного місцевого самоврядування, яка будується на принципах децентралізації, субсидіарності, активної громадської участі населення у житті громади тощо. Відтак, на місця передали великий спектр повноважень та можливостей для громадян реально впливати на стан справ у тому територіальному окрузі, де вони проживають. Для забезпечення активної та реальної громадської участі було вдосконалено наявне та розроблено нове законодавство в даній сфері. Проте, як показала практика, наявне законодавство в сфері взаємодії громадськості та органів публічної влади не є ідеальним, тому впродовж 2015-2019 рр. активно доповнювались, вдосконалювались та вироблялись нові нормативно-правові акти, які дозволяли б більш ефективно використовувати наявні інструменти громадянським суспільством.

Зважаючи на такі зовнішні чинники як пандемія COVID-19 та російсько-українська війна виникла потреба в удосконаленні способів та методів взаємодії громадськості та органів публічної влади. Постала потреба у виробленні нових шляхів комунікації, у виробленні нових процедур здійснення взаємодії громадськості та органів публічної влади. Зросли запити на цифровізацію та «віддалене управління» – можливість приймати активну громадську участь у публічному житті громади не виходячи з дому чи не відвідуючи адміністративний заклад.

Таким чином, для покращення взаємодії громадськості з органами публічної влади постійно триває пошук шляхів вдосконалення цієї взаємодії, наголошується на необхідності доповнення нормативно-правових актів у даній сфері для покращення ефективності громадської участі.

Мета магістерської роботи полягає у дослідженні механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади та визначення напрямів їх вдосконалення. Для досягнення поставленої мети було визначено наступні **завдання**:

1. Розкрити теоретичні підходи до розуміння та способів взаємодії громадськості з органами публічної влади;
2. Розкрити методологічні та методичні засади дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади;
3. Дослідити досвід взаємодії громадськості з органами публічної влади в європейських країнах;
4. Охарактеризувати можливі механізми взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні;
5. Проаналізувати використання та ефективність механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади;
6. Розкрити напрямки вдосконалення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні.

Об'єктом магістерського дослідження є взаємодія громадськості з органами публічної влади.

Предметом магістерського дослідження є напрямки вдосконалення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в процесі формування моделі місцевого самоврядування в Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям магістерської роботи слугували такі загальнонаукові та спеціальні методи: інституційний – для аналізу інституційних особливостей та способів взаємодії громадськості та органів публічної влади в країнах-членах Європейського Союзу та Україні; структурно-функціональний – для визначення для визначення місця, ролі та ефективності взаємодії громадськості з органами публічної влади у процесі вироблення публічної політики; системний – для дослідження способів взаємодії громадськості з органами публічної влади та їх нормативно-правової основи; семантичний аналіз – з метою уточнення

значення понять, які стосуються процесу взаємодії громадськості та суспільства; порівняння – для зіставлення практики взаємодії громадськості з органами публічної влади у країнах-членах Європейського Союзу та України;

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні та аналізі ефективності механізмів взаємодії громадськості та органів публічної влади в практичному аспекті на рівні місцевого самоврядування. Визначено перспективні напрями розвитку взаємодії громадськості та органів публічної влади.

Практичне значення одержаних результатів. Основні висновки дослідження можуть бути використані органами публічної влади в процесі вдосконалення законодавства в сфері взаємодії громадськості з органами публічної влади. А також у викладанні навчальних курсів з публічного управління та адміністрування, державного управління.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок. Список використаних джерел містить 113 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

1.1. Теоретичні підходи до трактування взаємодії громадськості з органами публічної влади.

Взаємодія громадськості та органів публічної влади є вирішальним фактором у благополуччі та становищі держави. Якщо в цьому напрямку все добре, то держава розвивається, її курс є легітимним та таким, який покликаний задовольняти інтереси суспільства. Тож перед тим як приступити до об'єкта нашого дослідження варто знати з чим маємо справу. Розглянемо визначення явища взаємодії громадськості та органів публічної влади.

Взаємодія управлінська – участь у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей. Зважаючи на те, що управління є соціальним явищем, управлінська взаємодія тісно пов'язана із соціальною взаємодією, яка є більш широким видом соціальних зв'язків. У процесі соціальної взаємодії відбувається взаємовплив та взаємообумовленість окремих соціальних явищ, унаслідок чого вони змінюються, доповнюють один одного і формують єдину цілісну соціальну систему. Головним призначенням управлінської взаємодії є об'єднання зусиль суб'єктів управління в напрямі задоволення соціальних потреб, зумовлених суспільно необхідними цілями [31, С. 82].

Розглядаючи громадськість як активне соціальне утворення, що в певний момент об'єднує всіх тих, хто зіштовхується із спільною проблемою і здатне разом шукати шляхи її вирішення, можемо визначити, що взаємодія громадськості з органами публічної влади – це співпраця органів місцевого самоврядування і активних груп чи окремих членів територіальної громади шляхом координації діяльності із вирішення спільних проблем, спрямована як на забезпечення успішної реалізації функцій і виконання завдань органами

місцевого самоврядування, так і на ефективну реалізацію прав та інтересів членів територіальної громади [83, С. 3].

Взаємодія органів державної влади і об'єднань громадян – це взаємний вплив різних суб'єктів у процесі їхньої діяльності, необхідна передумова реалізації функцій громадянського суспільства, держави та політичної системи, а на етапі державотворення – це, насамперед, взаємодія суспільних, управлінських, ідеологічних та правових факторів [14, С. 1].

Дослідник М. Требін розглядає взаємодію як визначальний організаційний принцип, простір співучасті людей в суспільному розвитку. Такий простір є фізичним (територія держави) та ідеологічним – як суспільне середовище, в якому можливий вільний обмін ідеями [108, С. 205].

Взаємодія – це постійна співпраця у вирішенні як значних, так і повсякденних питань, за якої обидві сторони діють відкрито та прозоро. Взаємодія громадськості з органами публічної влади повинна також здійснюватись на засадах відкритості та прозорості. У результаті взаємодії відбувається і взаємовплив. Завдяки цьому процесу між громадськістю та органами публічної влади можливим стає здійснення контролю громадськості за діяльністю влади [83, С. 2].

З вищезазначених трактувань можемо визначити головні ознаки взаємодії держави та суспільства – взаємовплив, доповнення одне одного, задоволення потреб і суспільно необхідних цілей, організаційні процедури, співучасть у суспільному розвитку тощо [108, С. 205].

Взаємодія громадського суспільства та держави базується на обґрунтованому розподілі компетентності серед соціальних груп при наявних легальних каналах впливу на діяльність держави з метою уникнення монополізації влади. Постійна взаємодія між владою і громадськістю складаються з багатьох сходинок, кожна наступна сходинка передбачає збільшення участі населення у прийнятті рішень та управлінні державними справами в соціально-економічній сфері [13, С. 4-5].

Взаємодія органів влади і громадськості на місцевому рівні має на меті кілька головних цілей. На рівні процесуальному (поточної повсякденності) визначально важливою метою взаємодії є постійне взаємне узгодження інтересів, підтримання стану соціально-політичної стабільності. Якщо ж брати за мірило стратегічні перспективи розвитку, то головною спільною метою учасників взаємодії буде забезпечення нової якості людського життя, створення умов для життя і праці у безпечних і екологічно здорових умовах [83, С. 3].

Тепер розглянемо погляди на взаємодію держави та суспільства, які розвивались історично. Так, в період Античності державу сприймали як спільність людей, які об'єдналися заради задоволення своїх суспільно-політичних потреб [57, С. 32]. Фактично держава ототожнювалась з суспільством вільних людей, не рабів, тому всі суспільні взаємодії можна вважати взаємодією громадськості з органами публічної влади. Нижче розглянемо приклади таких взаємодій у двох найвідоміших античних державах.

Як відомо, Давня Греція – це держава, яка була досить розвинутою в плані державного управління. Саме тут можемо спостерігати перші взаємодії громадськості з органами публічної влади. Насамперед варто зауважити, що мова йтиме про Афінську державу (найвідомішу та найдавнішу з грецьких демократій). Почнемо з того, що Афінська держава створювалась як об'єднання вільних громадян, і основним її завданням був захист інтересів вільного населення. Основним місцем, де думка кожного жителя держави враховувалася, була еклесія або народні збори. Окрім голосування руками, жителі могли висловлюватися з тих чи інших питань на таких засіданнях. Пізніше жителі для вирішення певних проблем почали обирати делегата, який за допомогою своїх ораторських здібностей міг впливати на голосування та сприяти тому рішенню, яке було необхідне групі.

Також афінським громадянам делегували і судові повноваження. Наприклад, існувала галієя – щось схоже на сучасний суд присяжних, проте з деякими відмінностями. На галієї могли розглядатись також питання створення

нових, доповнення чи скасування існуючих нормативно-правових документів [15, С. 62].

Давньоримська демократія в загальних рисах була схожою на демократію Давньої Греції. Також існували загальні збори громадян – народні збори, також громадяни обирали до них своїх представників. Проте римська демократія вже мала більш складнішу систему стримувань та противаг, яка забезпечувала захист прав та інтересів всіх груп населення. Поряд із народними зборами у Давньому Римі існували і окремі збори аристократії та плебеїв, причому рішення, які приймалися на зборах плебеїв були загальнообов'язковими. Діяв і сенат, завданням якого була підготовка до зборів громадян: збирання інформації, прийом громадян, роз'яснення процедур участі у зборах тощо [15, С. 63].

В епоху Середньовіччя всі уявлення про державу та лад в ній були побудовані на основі церковній підпорядкованості. Церква була первинним утворенням, держава ж, і все, що з нею пов'язано, - похідним від церкви, та мало їй підкорятися. Правителі перед прийняттям будь-якого рішення повинні були спочатку узгодити його з церквою. І лише отримавши зелене світло від церковних діячів глави держав могли вводити рішення в дію. Проте незважаючи на тотальний контроль духовенства над державою, були люди, які розвивали вчення про взаєностосунки держави та населення. Одним з таких людей був Тома Аквінський, вчення якого було досить новаторським на той час. Він наголошував, що людина – істота політична за своєю природою, і має додержуватись людських законів, тобто таких, які втримують її від зла [104, С. 369]. Звісно що ці «людські закони» є синтезом позицій держави та церкви. Щодо взаємодії громадськості та органів публічної влади, то позиція була проста – населення, дотримуючись церковних законів та канонів, вже взаємодіє з державою. На практиці взаємодія держави і людей у Середньовіччі полягала у привселюдних судах та стратах, збройному державному перевороті та участі у багаточисельних війнах.

В епоху Відродження відбувся перехід від утопічних ідей до більш реалістичних. Т. Мор намагався описати ідеальну державу, проте по сьгоднішнім міркам вона геть не є такою: Т. Мор припускає існування рабства, обмежує основні права та свободи людини та громадянина, схвалював війни тощо. Поряд з цим Т. Мор наводить чітку виборчу систему, де закладає принцип обиратися та бути обраним. З іншої сторони, у другій частині «Утопії» він засуджує деякі тези, наведені у першій частині книги [75].

Паралельно з цим розвивається макіавеллізм, який просочений демократичними цінностями. Тут державою є сукупність людей, які живуть на спільній території та обороняють себе. Саме з безпекових міркувань люди об'єднуються та обирають владу – своїх довірених осіб, які представляють їх інтереси на державному рівні. Правитель може вдаватися до «брудних ігор» заради політичних цілей – лестоців, обману, жорстокості тощо. Поряд з цим правитель має дбати про добробут населення. Також макіавеллізм важливим фактором у розвитку держави ставить питання міжнародних дипломатичних відносин – держава повинна мати добрі стосунки з іншими державами для економічного добробуту та безпеки [61].

Звертаючись до вчення Т. Гоббса, одного з головних представників теорії суспільного договору, бачимо інший підхід до розуміння взаємодії суспільства та держави, і цей підхід є доволі різким. Виходячи з основного постулату створення держави, громадянин має мати велику довіру до влади, адже віддаючи перевагу певному «суверену» перший має підтримувати останнього у всьому, а якщо «підданий», себто громадянин, хоче виступити проти свого «суверена», це означає зраду самому собі, своєму вибору та своїм поглядам. За Т. Гоббсом ідеальною формою правління є монархія, а тому «суверена» не можна звергти, в нього не може бути відібрана влада будь-якими важелями впливу, «піддані» не можуть суперечити наказам «суверена», засуджувати його дії, зневажати його. Той, хто має владу, водночас контролює і судову гілку, є головним суддею та законотворцем [16, С. 188-197].

З вищенаведеного можемо зробити висновок, що взаємодія громадськості та органів публічної влади в теорії Т. Гоббса є дуже обмеженою та зводиться до ревної довіри громадянина до влади та вірності своєму вибору. Фактично взаємодією громадськості та органів публічної влади у нашому її розумінні за Т. Гоббсом є власне вибір монарха, довіра йому своєї долі та підписання негласного договору управління-підданства.

Мислителі Нового часу (Дж. Локк, Ж. Ж. Руссо, І. Кант) користувалися словами «громадянське суспільство» і «держава» як синонімами [47, С. 2]. «На відміну від багатьох сучасників, Дж. Локк основними ознаками громадянського суспільства не вважав такі суспільні явища, як свобода висловлювання, права людини, виборча система, багатопартійність, паралельне існування різноманітних неурядових організацій, громадських об'єднань тощо. На думку Дж. Локка, громадянське суспільство створюється саме для забезпечення його громадянам гідного існування. Влада в такому суспільстві здійснюється шляхом передавання повноважень (права приймати рішення) відповідним посадовим особам. При цьому народ залишається безумовним сувереном і має право не підтримувати і навіть скинути безвідповідальний уряд [102].

Ж. Ж. Руссо вважає громадянським суспільство, перетворене суспільним договором на державу. Він практично ототожнює громадянське суспільство з державою, хоча у цьому випадку йдеться не про абсолютну монархію, як у Т. Гоббса, а про республіку [51, С. 149-179].

Подальша еволюція уявлень про взаємодію держави і суспільства зумовлена становленням концепцій природного права ліберальної доктрини (Г. Гроцій, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та ін.). Тут з'являється ідея про службову функцію держави, її розглядають як інструмент, за допомогою якого суспільство забезпечує реалізацію своїх інтересів. На цьому етапі формуються взаємодоповнюючі концепції громадянського суспільства і правової держави. Можна вважати, що цей етап триває і понині [57, С. 33].

Відтоді, на думку Т. Краснопольської, сформувались три основні концепції взаємодії громадськості та органів публічної влади. Перша концепція

– держава функціонує суто як політичний інститут, завданням якого є зміцнення владного становища, тобто легітимності владного режиму. Взаємодія громадськості та органів публічної влади будується на принципі владарювання-підданства. При тоталітарних режимах в такому випадку будь-які взаємодії будуть неможливі, при демократичному – буде проявлятися у діяльності політичних партій, електоральній активності населення, лобістських груп тощо.

Друга концепція базується на ролі держави як регулятора суспільних відносин та соціальних взаємин. Взаємодія базується на принципі керуючих та керованих. Населення взаємодіє з владою не заради суспільного інтересу, а заради приватних інтересів та потреб. Така активність спирається на домінуючий середній клас.

Третя концепція характеризується багатовекторністю. Держава виступає багатополітичним об'єднанням громадян, сукупністю інститутів та інституцій, які покликані реалізовувати інтереси суспільства та надавати конкретні послуги. Тобто, йде мова про партнерські відносини між державою та громадськістю [57, С. 33].

Сучасний український політолог В. Карасьов відповідно стратегіям громадянського суспільства виділяє дві моделі: американську і європейську.

Американська модель заснована на ліберально-конституційній демократії, для якої характерне громадянське суспільство. Вона втілена в політичній та конституційній системі США. Її особливості: поділ влади, інституціолізоване вето, двопалатний парламент. Це все формує механізм взаємозв'язків між державою і суспільством (громадську політику). А партії функціонують як електоральні апарати, які висувають кандидатів на вибори. У міжвиборчий період найбільш значніше впливають на владу позапартійні об'єднання (громадські асоціації, групи спеціальних інтересів, що лобіюють конкретні галузі, регіони і т.д.). Проте вони, на відміну від партій, не настільки масові і носять тематичний характер. За цієї моделі слід розширювати мережу неурядових громадських організацій.

Європейська модель взаємодії держави та громадянського суспільства базується на постулаті суверенної демократії, заснованої на владі народу, яка характерна для Європи. Провідну роль у взаємодії держави та громадянського суспільства тут відіграють партії. Групи тиску діють або через них, або через механізми виходу безпосередньо на уряд.

Система української демократії ближче до європейської моделі. Але при цьому слід зауважити, що на сучасному етапі відбувається трансформація європейської моделі: зростає роль мас-медіа, посилюється вплив на політику різного роду громадських і неурядових об'єднань, в тому числі міжнародних. Все це викликано процесами глобалізації в світі, що також відноситься і до України [57, С. 33-34].

С. Костючков наводить наступні підходи до співвідношення громадянського суспільства та органів публічної влади:

1. Держава і громадянське суспільство – збіжні (конвергентні) соціальні системи.

2. Держава і громадянське суспільство – такі, що розрізняються (дивергентні), соціальні системи: первинною (провідною) є держава, яка контролює громадянське суспільство.

3. Держава і громадянське суспільство – системи, що розрізняються, однак провідним є громадянське суспільство, а держава щодо нього виконує службову (підпорядковану) роль [7, С. 1].

Також поширеною є наступна класифікація взаємодії громадськості з органами публічної влади:

- модель підтримки розвитку неурядових організацій – дана модель передбачає створення державою нормативно-правової основи для створення та діяльності незалежних неурядових організацій, які будуть залучати у свою роботу широкі кола громадськості. Таким чином, держава сприяє розвитку громадянського суспільства та нарощує перелік інструментів співробітництва між державними інститутами та інституціями та суспільством для задоволення суспільних інтересів та потреб;

- патерналістська модель – дана модель передбачає «батьківські» відносини між державою та громадським суспільством. Лояльні до політичного режиму організації мають різні преференції, на відміну від діяльності незалежних груп (пільги, безплатна оренда приміщень, державне фінансування діяльності);
- модель ігнорування – за такої моделі держава не звертає увагу на діяльність неурядових організацій, вона ні заважає, ні дає можливостей для розвитку таких організацій;
- модель громадянської непокори – за даної моделі держава різними способами обмежує діяльність неурядових організацій, а останні, в свою чергу, керуючись громадянськими правами та свободами, обирають шлях конфронтації владі. Це виражається у пікетах, мітингах, силових повстаннях тощо [57, С. 34-35].

Підсумовуючи вищевикладене варто підкреслити розуміння суспільством важливості комунікації з органами влади та його участі у громадському житті в будь-яку епоху нашої історії, незважаючи на те, у якій формі ця взаємодія відбувалась. З плином часу, з розвитком суспільства, науки та технологічних і технічних засобів способи комунікації та взаємодії громадянського суспільства з органами влади урізноманітнювались, вдосконалювались та знаходили своє виявлення у все нових та нових формах в залежності від актуальних подій та переламів у суспільстві.

Попри різноманіття теоретичних підходів до розуміння та трактування взаємодії між громадськістю та органами публічної влади, кожне суспільство створює власні моделі такої взаємодії. Неможливо конкретне суспільство охарактеризувати одним типом взаємодії. Взаємодія громадськості та органів публічної влади є багатогранним та багатокомпонентним явищем, вона постійно змінюється, адаптуючись до актуальних подій та потреб сучасності.

1.2. Методологічні засади дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади.

Дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади важливе для дослідників з тої причини, що оцінивши її ефективність чи неефективність, проаналізувавши, яким чином проходить ця взаємодія, дослідник може виробляти систему вдосконалень певних інструментів взаємодії, що є безперечно корисним для держави та суспільства.

Досліджуючи взаємодію громадськості та органів публічної влади можна багато дізнатись про настрої суспільства, про проблемні моменти в громаді, про відношення влади до громадськості та її активності, одним словом заразом можна дослідити громадську думку, її гнучкість, настрої тощо.

Відповідно до засад належного врядування методологія дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади має базуватись на принципах:

- Прозорості – забезпечення доступу до публічної інформації, а також інформування громадськості про розроблення, ухвалення та реалізацію державних рішень, систематичне звітування органу влади про свою діяльність, роз'яснення суті політики;
- Відкритості – наявність механізмів доступу громадськості до вироблення державної політики на всіх етапах цього процесу;
- Послідовності – планування взаємодії з орієнтацією на довгострокові стратегічні цілі, дотримання узгоджених принципів та засад взаємодії;
- Доброчесності – дотриманні етичних норм та запобігання проявам корупції;
- Відповідальності – забезпечення громадськості своєчасною, повною і точною інформацією щодо своєї діяльності [64].

Для дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади необхідно чітко окреслити поняття, якими будемо користуватись впродовж нашої роботи – громадськість, органи публічної влади, громадська участь, партнерство.

Громадськість – організована сукупність фізичних та юридичних осіб приватного права, яка на добровільних засадах бере участь у процесі підготовки та прийняття органами публічної влади нормативно-правових актів, а також здійснює контроль за їх виконанням з метою захисту прав, свобод та законних інтересів [77, С. 91].

Органи публічної влади – органи, що реалізують публічну владу в державі (суспільстві).

Громадська участь – це визначення з соціальних наук, яке стосується різних механізмів вираження думки громадськості, і дозволяє громаді чинити вплив на суспільні рішення [80].

Партнерство – рівень взаємодії, за якого орган публічної влади та громадськість (представник громадськості) здійснюють взаємний обмін різними ресурсами [64].

Досліджувати взаємодію громадськості з органами публічної влади можна різними методами. Про них будемо говорити нижче.

Починаючи дослідження взаємодії громадськості та органів публічної влади необхідно визначити з яких етапів складається робота з дослідження нашого об'єкта.

Першим етапом є збір даних. При зборі даних можна користуватись різними інструментами збору даних. Наприклад, створювати форми для аналізу документів чи сайтів, структурувати дані за обраною класифікацією, складати різні допоміжні анкети.

Також варто зупинитись на методах збору інформації. Найпоширенішими є наступні:

1. аналіз письмових документів та контент-аналіз;
2. індивідуальні та групові напівструктуровані інтерв'ю;
3. фокус-групові дослідження [104].

Аналіз документів – один із широко застосовуваних і ефективних методів збору інформації. Документи із різним ступенем повноти відображають духовне та матеріальне життя суспільства і передають не тільки подію та

фактологічний бік соціальної дійсності, але і фіксують мову викладу, характер опису та відображення соціальної дійсності [104]. Аналіз документів, як результат осмислення сукупності даних про певну сферу суспільної життєдіяльності, дає змогу досліднику:

- отримати інформацію для вирішення проблеми, що досліджується, або поглибити її аналіз;
- вивчити громадську думку й соціальне самопочуття населення загалом та окремих його прошарків;
- дослідити специфіку взаємодії особистості з різноманітними інституціями та організаціями суспільства;
- визначити головні норми, ідеали, цінності, що панують в суспільстві, головні тенденції їхнього соціального розвитку;
- порівняти отримані під час дослідження дані з показниками інших досліджень [2].

Контент-аналіз – метод кількісного вивчення великих обсягів текстів в широкому розумінні (документів, відео-, аудіо-матеріалів, зображень). Даний метод є провідним у дослідженні змісту повідомлень засобів масової інформації, записів на сайтах соціальних мереж, відповідей на відкриті питання опитувань тощо [55]. Матеріалом контент-аналітичного дослідження є різножанрові документи: публікації друкованих чи електронних пресових видань, випуски радіо- і телепередач, кінофільми, рекламні повідомлення, офіційні папери, публічні виступи, матеріали анкет тощо. До вивчення залучається як текстова, так й ілюстративна інформація. Процедура контент-аналізу передбачає визначення категорій — основних понять, за допомогою яких описується предмет дослідження. Категорії контент-аналізу повинні бути: вичерпними - цілком описувати предмет дослідження і репрезентувати весь зміст тексту; взаємовиключними – недвозначно відсилати до одного з аспектів цього предмета, щоби будь-який елемент змісту можна було б віднести тільки до однієї категорії.

Якщо категорії тісно зв'язані з предметом дослідження, то одиниці аналізу характеризують його об'єкт. Одиниці аналізу — це малі чи великі фрагменти тексту в яких потрібно відшукати посилання на значеннєві категорії чи їх вербально/візуально виражені ознаки. До стандартних одиниць аналізу належать: слово чи символ, одне чи кілька речень, абзац, уся стаття чи повідомлення; у контент-аналізі аудіовізуальної інформації — кадр, кіно-, телефраза, сюжет, телепрограма.

Разом з одиницями аналізу визначають і те, як варто кількісно відобразити насиченість значеннєвими категоріями всього інформаційного потоку чи окремого повідомлення, представити в числах (абсолютних або відносних) усі характеристики предмета, а також його цілісний образ, щоб забезпечити подальше порівняння з подібними образами в інших текстах. Цьому завданню відповідають одиниці рахунку: показники простору – часу (кількість знаків, рядків, площа тексту або час, витрачений на опис категорій в аудіовізуальному повідомленні); поява категорії чи ознаки категорії в тексті; частота появи категорій у повідомленні або в інформаційному потоці в цілому, що виявляє ступінь уваги комунікатора до тієї чи іншої значеннєвої категорії [54].

За допомогою контент-аналізу можна вивчати частоту взаємодії громадськості з органами публічної влади, результати такої взаємодії, частоту застосування різних видів взаємодії тощо.

Інтерв'ю – цілеспрямована (сфокусована) бесіда респондента та інтерв'юера, під час якої респондент надає відповіді на запропоновані йому запитання. Напівструктуровані інтерв'ю дозволяють при дотриманні в цілому загального порядку та формулювань запитань додавати запитання у відповідь на слова респондентів, передбачають більше гнучкості [9]. Для таких інтерв'ю необхідно розробляти путівник інтерв'ю чи гайд – орієнтовний план розмови, який можна корегувати в залежності від ситуації та відповідей респондентів. Такі путівники чи гайди мають на меті наступні функції:

- допомогти інтерв'юєру не забути запитати про те, що важливо для дослідження об'єкту;
- домогтися якомога вдалішої побудови розмови [5, С. 79].

Фокус-групи – формат модерованої групової дискусії – це вид якісного дослідження (збір якісних даних, вербальної та невербальної інформації), обговорення певної теми з невеличкою однорідною групою представників цільової аудиторії під керівництвом модератора [9]. Фокус-група дозволяє: оперативно отримати глибинну інформацію; виявити відмінності у розумінні або сприйнятті певної проблеми, події чи явища, мотивації.

Фокус-групи найчастіше використовуються для генерування ідей, перевірки гіпотез, уточнення даних, інтерпретації результатів; вивчення особливостей певної ситуації.

Модератор – веде сфокусоване обговорення в групі, заохочує учасників до дискусії, до висловлювання своїх думок, враховує групову динаміку.

Під час фокус-групи кожен її учасник висловлюється щодо поставлених модератором запитань – це дозволяє почути різні точки зору. Це є обов'язком модератора забезпечувати такий процес, створювати можливість та заохочувати висловлюватися кожного учасника [9].

Слід враховувати, що при проведенні фокус-груп важливо забезпечити, аби учасники почували себе комфортно, в тому числі, психологічно, для того, аби вони були готові ділитися своїми думками. На це впливають кілька факторів: приміщення, модератор, інші учасники, запитання тощо. Тому, слід дотримуватися наступних правил:

- при формуванні груп важливо враховувати, чи почуватимуться учасники комфортно. Наприклад, не варто зводити в одну групу керівників та підлеглих, тих працівників, між якими є конфлікт тощо;
- зручне приміщення;
- відсутність зайвих чи не потрібних предметів, які не є фокусом обговорення, аби учасники на них не відволікалися;

- чітке дотримання регламенту – повідомити їх учасникам та слідкувати за дотриманням;
- основні правила – взаємоповага, толерантність, уважність, відкритість, щирість, активність;
- усі точки зору мають бути вислухані та повинні бути розглянуті у подальшій роботі. Кожен має мати можливість висловити свою точку зору. Необхідно висловлюватися по черзі, не перебиваючи один одного. Учасники не критикують позиції інших, натомість висловлюють своє бачення;
- результати обговорення на фокус-групі є анонімними, використовуються лише в узагальненому вигляді [9].

Для кінцевого аналізу та оцінки взаємодії громадськості з органами публічної влади можна використовувати структуровані матриці. Наприклад, у випадку аналізу документу можна скласти перелік пунктів, які ви будете враховувати при аналізі документів та розробити шкалу оцінок. Наприклад:

Дослідження механізму громадського контролю – громадських слухань –
у ... громаді

Критерій	Опис	Зауваження
Чим регулюється механізм?	Статутом територіальної громади та ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»	
Чи прописана процедура проведення громадських слухань?	Так, прописана у відповідному Положенні	У Положенні не передбачено кількість підписів людей, необхідних для ініціювання громадських слухань одного житлового будинку
Чи є у відкритому	Так, на сайті громади	Деякі дані про

доступі інформація про раніше проведені громадські слухання?		громадські слухання є не повними
--	--	----------------------------------

У випадку напівструктурованого інтерв'ю сама структура інтерв'ю і є матрицею. В процесі інтерв'ювання інтев'юер може робити нотатки з відповідей респондентів. Для зручності інтерв'ю можна записувати на диктофон.

У випадку фокус-групового дослідження також потрібно використовувати засоби запису інформації, щоб потім прослухати та зробити висновки.

На фінішному етапі дослідження варто зробити звіт, у якому необхідно систематизувати всю роботу над дослідженням. Звіт повинен містити короткий опис дослідження, опис використовуваної методології, результати дослідження, висновки, рекомендації та додатки, якщо вони є. Звіт повинен дати відповіді на поставлені дослідником завдання, надати рекомендації щодо того, як вдосконалити чи змінити прогалини, пояснити чому було не досягнуто запланованих результатів тощо.

В контексті досліджуваної проблеми варто додати про необхідне використання загальнонаукових та спеціально наукових методів. Зокрема:

- Інституційний метод звертається до розгляду статичних структур та інститутів влади [30, С. 2]. Застосування інституційного методу дозволяє чітко простежити, проаналізувати та виміряти якісно та кількісно взаємодію громадськості з органами публічної влади.
- Системний метод передбачає наявність у взаємодії громадськості та органів публічної влади рис внутрішнього взаємозв'язку між елементами, що утворюють єдине ціле [63]. В межах системного методу взаємодія громадськості та органів публічної влади розглядається як цілісний, складно організований та саморегульований механізм.
- Структурно-функціональний метод пов'язаний із системним підходом. У його основі – структурно-функціональний аналіз, який

підпорядкований вирішенню проблем, пов'язаних з існуванням, функціонуванням та підтриманням життєздатності системи. Структурний аспект містить визначення елементів, що складають конкретну систему, і виявлення стійких зв'язків та відносин між ними. Функціональний аспект містить вивчення внутрішніх механізмів функціонування елементів, зовнішнього функціонування системи в процесі її взаємодії із зовнішнім (навколишнім) середовищем. Знання і розуміння внутрішніх зв'язків і відносин у взаємодії елементів системи дозволяє розкрити умови її функціонування і життєдіяльності, встановити функціональні залежності її існування від зовнішнього середовища [9].

- Поведінковий підхід (біхевіористський). Його особливості зводяться до того, що: а) об'єктом дослідження вважаються не законодавчі інститути, політичні програми й закони, а дії людей, спрямовані на досягнення політичної мети; б) науковою цінністю вважаються не теоретичні ідеї, а оброблені емпіричні факти; в) застосування методів інших наук, у тому числі природничих; г) необхідною умовою науковості дослідження проголошується можливість емпіричної перевірки або спростування дослідницьких процедур [82].

Дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади показує ступінь та якість їх партнерства, а отже і готовності змінювати та розвивати громаду та громадянське суспільство. Щоб дослідження дало відповіді на потрібні питання важливо правильно обрати методи дослідження та розробити потрібну методологію дослідження, яка стане путівником дослідження.

Досліджуючи взаємодію громадськості з органами публічної влади можна використовувати загальнонаукові та спеціальні методи – системний, структурно-функціональний, біхевіористський, інституційний тощо. Також варто послуговуватись практичними способами – фокус-груповими дослідженнями, інтерв'юваннями, контент-аналізом, опитуваннями тощо.

Поряд з чіткою методологією потрібно обрати ті методи дослідження, які будуть найрезультативнішими та у підсумку нададуть ті дані, які вам потрібні для повного висвітлення та розуміння теми.

1.3. Аналіз джерельної бази дослідження.

Джерелами даних можуть бути письмові документи (нормативно-правові та розпорядчі акти органу влади, плани діяльності органу влади, стандарти та регламенти органу влади, Статут територіальної громади тощо), онлайн-джерела інформації (сайти органів влади, їхні сторінки у соціальних мережах, сайти засобів масової інформації, єдині державні портали відкритих даних, сайти неурядових організацій, які взаємодіють з органами влади тощо), особисті зустрічі з представниками влади, з представниками неурядових організацій, які взаємодіють з органами влади, з членами громадських рад при виконавчих органах влади.

Джерельна база дослідження складається з опублікованих у електронному та фізичному вигляді матеріалів. Оскільки тема дослідження стосується органів влади, більшість інформації залучена з веб-сайтів та публічних сторінок у соц-мережах органів публічної влади, а також з монографій, статей та досліджень людей, які займаються вивченням даної теми.

Для першого розділу роботи базовими є класичні праці про розвиток суспільства та того, яким воно має бути – «Утопія» Т.Мора [75], «Державець» Н. Макіавеллі [61], «Левіафан» Т. Гоббса [16], в яких автори наводять власні судження та погляди на суспільство, суспільні відносини та відносини суспільства з державою.

Види та моделі взаємодії громадянського суспільства і органів публічної влади наведені у працях:

- «Взаємодія громадянського суспільства та правової держави» Т. Краснопольської [57], де також автор наводить відомості про політико-правові засади та інституційну основу взаємодії громадськості з органами публічної влади, основні процедури взаємодії громадськості та органів публічної влади, основні теорії щодо сутності громадянського суспільства, його

ознак, поняття та складові механізму взаємодії громадськості з органами публічної влади, основні моделі взаємодії громадянськості з органами публічної влади, вироблені світовою практикою тощо.

- «Моделі взаємодії держави і суспільства та їх вплив на формування правосвідомості і правової культури громадян» М. Требіна [108], де досліджено моделі взаємодії держави і суспільства, їх вплив на правову культуру і правову свідомість громадян, проаналізовано сучасні західні політико-правові концепції взаємодії держави і громадянського суспільства.

- «Громадянське суспільство, бізнес та держава в системі демократичних взаємовідносин» К. Величка [7], де проаналізовано особливості співпраці громадянського суспільства, бізнесу і держави в системі демократичних взаємовідносин, наведено основні моделі взаємодії влади, бізнесу і суспільства: соціальне партнерство, діалог, корпоративна соціальна відповідальність, державно-приватне партнерство, розкрито можливості реалізації в Україні концепції тристороннього партнерства.

Базовим джерелом про методологію дослідження взаємодії між громадськістю і органами публічної влади є «Методологія оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямом «Зв'язки з громадськістю»» Норвезького міністерства іноземних справ [64]. У вищенаведеному джерелі наведена покрокова інструкція з проведення дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади, визначено цінності та принципи взаємодії громадськості з органами публічної влади, визначено основні поняття в сфері такої взаємодії, наведено основні методи та інструменти вивчення взаємодії громадськості та органів публічної влади.

У праці О. Долженкова «Методологічні проблеми порівняльного аналізу політичних інститутів та процесів» [30] проаналізовано методологію порівняльного аналізу, що використовується у політологічних дослідженнях, наведено огляд застосування порівняльного аналізу для дослідження процесуальних та інституційних аспектів, виділено основні проблеми, на яких зосереджується класична західна політична наука, а саме політична культура і

політична соціалізація, артикуляція інтересів, урядові структури й вироблення політичного курсу, державна політика тощо. Описано основні труднощі методологічного та методичного плану, запропоновані декілька способів вирішення кожної проблеми.

Щодо методів дослідження то досить вдало вони описані у працях:

- «Вивчення потреб у навчанні на розвитку» І. Ібрагімової [9], де автор чітко визначає основні поняття методів дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади, наводить чітку послідовність у проведенні фокус-групових досліджень, анкетуванні, інтерв'юванні, аналізі документів, спостереженні.

- «Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження?» О. Богдан [5], де висвітлено основи планування дослідницьких компонентів соціальних проектів, ключові аспекти інтерв'ювання та анкетування, визначений перелік можливих стратегій, джерел і методів дослідження взаємодії громадськості та органів публічної влади, описані покрокові інструкції для проведення індивідуальних інтерв'ю, фокус-групових досліджень та анкетування.

- «Соціологія» І. Танчина [104], яка присвячена вивченню соціології. В контексті нашого дослідження дана праця цікава методами дослідження взаємодії громадськості та органів публічної влади. Автор наводить можливі методи такого дослідження та способи використанні цих методів при проведенні такого дослідження, визначає, який метод буде ефективнішим в конкретних ситуаціях.

Для другого розділу магістерської роботи фундаментальними є праці:

- С. Лізаковської «Європейські стандарти взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства» [60], де дослідниця аналізує та узагальнює досвід співпраці органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в країнах Центрально-Східної Європи, розкриває базові принципи, які лежать в основі демократичного та належного управління, визначає сучасні тенденції розвитку відносин між владою і громадськістю в

країнах Центрально-Східної Європи, характеризує державну політику в країнах Центрально-Східної Європи щодо співпраці органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, доводить, що складовим елементом демократичного суспільства є громадська активність – ініціативна, активна і добровільна участь людей у виробленні та реалізації політики на різних рівнях і в різних сегментах життєдіяльності суспільства.

- С. Ростецької «Основні механізми громадського контролю» [100], де наводяться нормативні основи взаємодії громадськості та органів публічної влади у країнах Європейського Союзу, здійснено комплексний аналіз громадського контролю, механізмів його реалізації, особливостей функціонування в сучасному українському суспільстві.

- М. Алкума «Міжнародний досвід організації конструктивного діалогу між організаціями громадянського суспільства та державними органами» [1], де автор наводить приклади практичного втілення механізмів взаємодії громадськості та органів публічної влади у країнах Європейського Союзу, доводить, що розвиток громадянського потенціалу взаємовідносин держави та суспільства в Україні відбувається досить повільно, але має свої перспективи, відзначив, що використовуючи досвід європейських країн, шляхом поєднання українського та європейського досвіду, а також враховуючи ментальність народу, органи державної влади можуть пришвидшити такий затяжний для країни процес.

- Кулешова В. В. «Методи громадського контролю представницьких органів влади: зарубіжний та вітчизняний досвід» [58], де наводяться приклади застосування механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Європейському Союзі, аналізуються та систематизуються методи громадського контролю органів публічної влади в державах світу та в Україні відповідно до наукових теорій та концепцій.

Важливим джерелом для другого розділу магістерської роботи є також розробка Європейського центру некомерційного права під назвою «Участь громадськості в процесі прийняття рішень. Огляд стандартів та практик у

країнах-членах Ради Європи» [110]. В даній праці розміщений детальний огляд можливих способів взаємодії громадськості з органами публічної влади, їх нормативного підґрунтя та практичної реалізації на прикладах країн-членів Ради Європи.

Для третього розділу магістерської роботи важливою є нормативно-правова база та офіційні сайти, сторінки і веб-портали органів публічної влади. Ключовими є Конституція України [53] та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [91], які дають основне нормативно-правове підґрунтя для нашого дослідження. Не менш важливим джерелом є також Закон України «Про доступ до публічної інформації» [85] та Указ Президента України №487/2021 «Про національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки» [93], які надають громадянам розширені права щодо їх взаємодії з владою.

Чільне місце займають і галузеві нормативно-правові акти, які регулюють окремий вид владно-громадської взаємодії. До прикладу, Постанова КМУ №976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» [88], Постанова ВРУ №3748-ХІІ «Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні» [85], Постанова КМУ № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [86], Закони України «Про органи самоорганізації населення» [94] та «Про звернення громадян» [89] тощо.

В питанні напрямків вдосконалення взаємодії громадськості та органів публічної влади важливими є праці:

- Д. Левченка «Взаємодія громадськості та держави у сфері публічного адміністрування в Україні» [59], де розкрито особливості взаємодії громадськості та держави в сфері публічного адміністрування в Україні, визначено найпоширеніші форми взаємодії громадськості та держави в сфері публічного адміністрування в Україні.

- І. Колосовської «Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства» [52], де розкрито специфіку взаємодії громадськості та органів публічної влади, акцентовано увагу на важливості сервісного підходу в публічному управлінні, обґрунтовано напрями оптимізації співпраці та формування ефективної моделі партнерства громадянського суспільства та інститутів влади.

- О. Чепік-Трегубенко «Удосконалення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства» [112], де обґрунтовано необхідність та доцільність подальшого розвитку взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні, визначено та охарактеризовано основні заходи у цьому напрямі, акцентовано увагу на суттєвій значимості взаємодії громадськості та органів публічної влади для забезпечення стабільності основоположних засад державного ладу та суспільного ладу.

- С. Вітвіцького, Р. Южеки «Міжнародний досвід розвитку інституту лобізму та проблема його реалізації в Україні» [12], де виявлено проблемні аспекти становлення інституту лобізму на території України. Авторами відзначено, що особливість сьогоденного періоду формування лобізму в Україні полягає в інтенсифікації лобістської діяльності на всіх рівнях. Зазначено, що лобіювання передбачає існування конфлікту інтересів між різними суспільними групами, створює значні можливості для зловживань

Практичну основу другого розділу роботи становлять веб-сайти та портали органів публічної влади, з яких у магістерській роботі наведені приклади до використання громадянами та результативності різних форм взаємодії між громадськістю та органами публічної влади.

Кваліфікаційна робота спирається на численну базу джерел. У більшості своїй це законодавчі нормативно-правові акти державного та регіонального рівнів, сайти територіальних громад, наукова література в сфері взаємодії громадськості та органів публічної влади, наукова література в сфері європейського досвіду взаємодії громадськості та органів публічної влади.

Джерельна база досить повна, інформація наявна у достатніх обсягах та є доступною.

Висновки до розділу 1.

Дослідження теоретичних підходів до поняття взаємодії громадськості та органів публічної влади показало різноманіття можливих визначень та підходів до трактування даного поняття. Про це ж свідчить різноманіття історичних традицій використання взаємодії громадськості з органами публічної влади. У розділі здійснено систематизацію теоретичних вчень про взаємодію громадськості з органами публічної влади, наведено сучасні підходи до вивчення та розуміння взаємодії громадськості з органами публічної влади, визначено основні принципи, методи та способи дослідження взаємодії громадськості та органів публічної влади, проведено аналіз джерельної бази дослідження.

Вивчення та дослідження взаємодії громадськості та органів публічної влади дозволяє зрозуміти ступінь залученості громадськості до управління публічними справами, визначити ефективність чи неефективність дій органів публічної влади щодо залучення громадянського суспільства до публічних справ та допоможе їм виробити правильну стратегію щодо активізації та залучення громадськості до публічних справ.

РОЗДІЛ 2.
ДОСВІД ПОБУДОВИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ З
ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ

Застосування та впровадження чогось нового у вже існуючу систему не може обійтись без вивчення спектру можливих шляхів розвитку та існуючих ситуацій та практик. Тому для нашого дослідження важливим є досвід тих країн та громадянських суспільств, на які ми прагнемо рівнятись та до яких ми прагнемо йти. Враховуючи курс нашої держави на європейську інтеграцію, будемо розглядати досвід європейських країн в сфері владно-громадської взаємодії.

Залежно від рівня і форми демократичного розвитку, а також від політичного, економічного та соціального середовища різні країни світу застосовують різні методи залучення громадянського суспільства до політичного процесу.

Європейські країни системно залучають громадян та їх об'єднання до формування та реалізації державної політики в усіх сферах. Це дозволяє звільнити державу від реалізації окремих надмірно обтяжливих для неї соціальних завдань із збереженням високих соціальних стандартів для населення, підвищувати якість політичних і публічно-правових рішень через урахування потреб населення, альтернатив і можливих наслідків цих рішень. Країни Європейського Союзу мають значний досвід щодо взаємодії органів державної влади з громадськістю на засадах побудови взаємної довіри з метою досягнення соціальної інтеграції, покращення умов життя і сталого розвитку суспільства. Важливо зазначити, що невід'ємним елементом сталої демократії у публічному житті країн Європейського Союзу є активна діяльність громадських організацій [60, С. 2].

У Білій книзі «Про європейське управління» Єврокомісія закликає європейські держави задля «відновлення зв'язку» зі своїми громадянами посилювати громадську участь у політичному процесі та впроваджувати відкриті та прозорі процедури прийняття рішень. На практиці Європейська комісія зобов'язалася:

- Надавати в режимі онлайн актуальну інформацію про підготовку програмних заходів на всіх етапах прийняття рішень;
- Установити та опублікувати мінімальні стандарти проведення консультацій;
- Посилити спілкування з широкою громадськістю щодо питань загальноєвропейського значення, тим самим даючи людям змогу контролювати процес прийняття рішень на всіх його етапах;
- В окремих сферах діяльності установлювати партнерські відносини, які виходять за рамки мінімальних стандартів і зобов'язують

Комісію з проводити додаткові консультації взамін за більші гарантії відкритості та представництва тих організацій, з якими проводяться подібні консультації [65, С. 16].

Єврокомісія сформулювала п'ять базових принципів, які лежать в основі демократії та належного управління:

- **Відкритість.** Державні інституції повинні працювати більш відкрито. Спільно з державами-членами вони повинні активно спілкуватися з громадськістю, інформуючи її про те, що робить ЄС, і які рішення він приймає. Вони повинні користуватися доступною й зрозумілою для широкого загалу мовою. Це має особливе значення для посилення довіри до складних державних інституцій;

- **Участь.** Якість, актуальність і ефективність програмних заходів ЄС залежить від забезпечення широкої громадської участі по всій довжині політичного ланцюжка – від початкового задуму до реалізації. Можна сподіватися, що покращення громадської участі призведе до збільшення віри у кінцевий результат і ті державні інституції, які проводять даний політичний курс. Громадська участь у величезній мірі залежить від інклюзивного підходу центральних органів влади при розробці та реалізації програмних заходів ЄС;

- **Підзвітність.** Необхідно більш чітко визначити ролі різних сторін у законодавчому та виконавчому процесах. Кожна інституція ЄС повинна роз'яснювати й брати на себе відповідальність за те, що вона робить у Європі. Проте існує також потреба в більшій ясності та відповідальності з боку держав-членів і всіх причетних до розробки та проведення політичного курсу ЄС на будь-якому рівні;

- **Ефективність.** Програмні заходи мають бути ефективними, своєчасними і приносити необхідні результати на основі чітко поставлених завдань, оцінки майбутнього ефекту і, по можливості, минулого досвіду. Ефективність у рівній мірі залежить від пропорційного способу реалізації політичного курсу ЄС і прийняття рішень на найбільш доцільному рівні;

- Послідовність. Програмні заходи і дії мають бути послідовними і добре зрозумілими. Необхідність взаємної узгодженості в рамках Союзу незмінно зростає: спектр завдань стає ширшим; розширення самого Союзу збільшує внутрішнє розмаїття; а такі глобальні проблеми, як кліматичні та демографічні зміни виходять за межі конкретного політичного фундаменту, на якому був побудований Союз; регіональні та місцеві органи влади дедалі більше втягуються в реалізацію політики ЄС. Узгодженість вимагає сильного політичного керівництва і почуття відповідальності з боку державних інституцій. Це дасть змогу забезпечити послідовний підхід у рамках великої та складної системи [65, С. 17].

Нове європейське бачення ролі громадян у процесі прийняття рішень знайшло яскравий вираз у консолідованих текстах Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу з поправками, внесеними після вступу в силу Лісабонського договору. Лісабонський договір практично надав суспільному діалогу статус фундаментального принципу, який поширюється на всі сфери діяльності ЄС. У своїх положеннях про демократичні засади Договір про Європейський Союз зокрема проголосив відкритість і громадську участь базовими цінностями демократичного життя Союзу. Він також зобов'язав інституції зробити все необхідне, щоб громадяни та їхні організації мали реальне право голосу в європейському політичному процесі. Провідними каналами спілкування між владою та громадянами були названі: надання доступу до інформації та проведення публічних консультацій. Договір також запровадив нову концепцію громадської участі, наділивши громадян правом законодавчої ініціативи [65, С. 17].

У дослідженні експерта ОБСЄ А. Куюмджиєва описані сучасні тенденції розвитку відносин між урядом і громадянами в контексті зміцнення взаємної довіри та забезпечення належного управління, що сприяє демократії, верховенству права та усталеному економічному розвитку. А. Куюмджиєв

представив зразки міжнародної, європейської і національної практики та ідеї, в яких знаходять вираз наступні основні тенденції:

- інститути громадянського суспільства відіграють важливу роль у сучасному політичному процесі. Вони сприймаються як цінні партнери, що приносять додаткові переваги і полегшують розробку та проведення в життя урядової політики;
- інститути громадянського суспільства повинні бути ефективними та активними партнерами, вносити конструктивні й добре збалансовані зауваження і пропозиції, тобто стати складовим елементом процесу прийняття рішень;
- обов'язки та поле діяльності інститутів громадянського суспільства значно розширилися, і на всіх рівнях управління: міжнародному, європейському, національному, регіональному та місцевому – до відання інститутів громадянського суспільства належить дедалі більша кількість питань;
- розширення сфери компетенції поєднується з більшою відповідальністю. Від інститутів громадянського суспільства очікують і вимагають дотримання тих же стандартів поведінки, що й від органів державної влади;
- сектор громадянського суспільства та органи державної влади спільними зусиллями дбають про те, щоб інститути громадянського суспільства, залучені до процесу прийняття рішень, представляли істинні інтереси громадян;
- підзвітність, прозорість і відкритість стали ключовими принципами, які однаково поширюються на всіх партнерів у відносинах між урядом і громадянським суспільством [65, С. 102-103].

У Європейському Союзі Європейською комісією розроблений основний документ «Пропозиції відносно загальних принципів і мінімальних стандартів для консультацій, які проводяться Єврокомісією із зацікавленими сторонами». Як підкреслюють аналітики, в європейських стандартах йдеться мова про

консультації влади не з «громадськістю» взагалі, а саме з «зацікавленими сторонами», тобто з тими, на кого впливає конкретне державне рішення і хто може бути притягнений до консультацій [100, С. 8].

Основна ідея європейських стандартів – це поетапність взаємодії влади і «зацікавлених сторін». Обговорюватися повинні не лише готове рішення або документ, але і всі етапи розробки, коли є ще шанс погоджувати і згладити можливі протиріччя. Іншими словами, узгоджуватися повинні цілі, бачення проблеми, альтернативи, шляхи вирішення і, нарешті, весь підготовлений документ [100, С. 119].

Налагодження постійного відкритого діалогу між владними структурами та громадянським суспільством в Європейському Союзі повністю відображає існуючий в політології підхід до діалогу між державою та суспільством як основи демократичного розвитку. При цьому прозорість такого діалогу покликана запобігти як проявам корупції з боку влади, так і перебиранню тими чи іншими інститутами громадянського суспільства невластивих їм функцій, що є важливою передумовою стабільного державного розвитку та загальної підтримки заходів, що вживаються владними інституціями [76, С. 9].

Міжнародна організація економічного співробітництва та розвитку визначила три основні стадії відносин між владою і громадянами: інформування, консультації та активна участь (партнерство). Володіння інформацією і усвідомлення нагальності проблем на локальному, національному рівнях передбачає залучення громадян до їх вирішення. Для реалізації даних стадій взаємовідносин необхідні підстави їх розвитку. Міжнародна організація економічного співробітництва та розвитку окреслює передумови розвитку кожної з цих стадій:

- надання інформації та забезпечення доступу до неї вимагає наявності чіткої нормативно-правової бази, сильних суспільних інститутів, суворих наглядових механізмів і суспільства, яке добре знає свої права і діє відповідним чином;

- проведення консультацій у різних країнах практикуються в різній формі – від створення сильної нормативно-правової бази до запровадження неформальних правил і певних практичних методів. Забезпечення зворотного зв'язку з громадськістю й отримання відгуків на програмні пропозиції влада може здійснювати різними методами (опитування громадської думки, семінари, громадські слухання, фокусні групи);

- визнання здатності громадянського суспільства самостійно готувати й формулювати програмні пропозиції та отримання від органів влади інформації щодо їхніх реформаторських планів та врахування пропозиції органів громадянського суспільства [60, С. 5-6].

В документі «Стандарти та практики у країнах-членах Ради Європи «Участь громадськості у процесі прийняття рішень» від 2016 р., який підготовлено Європейським центром некомерційного права, зазначаються такі практичні рекомендації щодо залучення громадськості у процес реалізації публічних політик в країні:

- У процесі прийняття рішень усі мають бути проінформованими та з усіма мають бути проведені консультації. Можливість участі надається різноманітним групам (представникам меншин, інвалідам, жінкам, людям похилого віку і т. д.). Для сприяння та заохочення залучення таких груп мають бути обрані відповідні способи. У деяких країнах існують ефективні політики щодо залучення, які надають можливість кожному приймати участь у процесі прийняття рішень, наприклад людям з інвалідністю та літнім громадянам.

- Громадські організації відіграють вирішальну роль у цьому процесі; вони можуть сприяти участі громадськості, представляти інтереси своїх членів та зацікавлених осіб, постійно інформувати їх про процес прийняття рішень та його результати.

- У деяких країнах передбачено своєчасне надання недвозначної та стислої інформації для забезпечення розуміння питань учасниками та надання їм можливості запропонувати більш значущий внесок. З тих самих причин

будь-які особи повинні мати доступ до проектів документів вже на найпершому етапі їх розробки та у подальших редакціях.

- Час, виділений на участь громадськості, повинен визначатися з урахуванням проведення відповідних консультацій; підходи країн визначають не менш, ніж 10-денний період для кожного проекту.

- Забезпечення зворотного зв'язку для учасників підвищує довіру та посилює залучення. Це також заохочує прихильність громадськості та її участь у подальших процесах.

- Деякі країни проводять оцінювання процесу участі громадськості для покращення майбутніх процесів та поширення досвіду застосування креативних моделей.

- Щоб підтримати участь громадськості на всіх етапах політичного процесу, можуть використовуватися різні інструменти та механізми. Рішення про їх використання повинне прийматися на початку процесу для забезпечення вибору найбільш доцільних.

- Для допомоги у підготовці процесу та його ефективного здійснення може бути вжито декількох заходів. Наприклад, у деяких країнах призначаються координатори, які сприяють процесу та відіграють роль контактних осіб для громадськості та інших службовців. В інших введено матеріальні заохочення для посилення залучення громад та підтримки участі громадськості.

- Щоб забезпечити обізнаність громадськості про процес участі у прийнятті рішень, слід використовувати різні інструменти (наприклад, кампанії, веб-сайти і т. д.).

- З метою сприяння процесу та залучення громадян державні органи використовують інструменти електронної участі. Загалом такі інструменти розробляються у формі зручної для використання платформи з простими механізмами надання доступу до даних та їх повторного використання, у тому числі передбачають можливість проведення електронних консультацій (що містить інформацію про процес складання проекту документа, місце для

коментарів, дані про контактну особу та інші пов'язані матеріали), та мають призначену команду з осіб, відповідальних за постійне оновлення інформації.

- У деяких країнах розроблено докладні посібники для громадян та/або службовців, та проводяться тренінги на підтримку реалізації механізму участі громадськості.

- У деяких країнах для реалізації та моніторингу механізмів участі громадськості, таких як громадські консультації, призначаються спеціальна (-і) установа (-и).

- У країнах запроваджено гарантії доступу до інформації та проведення консультацій із зацікавленою громадськістю, що мають юридичну силу та включають положення про надання зворотного зв'язку та механізм оскарження в разі виникнення порушень» [110, С. 49-50].

Поговоримо про досвід взаємодії громадськості з органами публічної влади у країнах Європи. Почнімо з Польщі.

Загалом у Польщі трансформація суспільства розпочалася раніше, ніж у сусідніх країнах, ще в 1980 році. Великий вплив на розвиток громадянського суспільства і його діалогу з державним сектором в цій державі відіграли дисидентські рухи. Громадянське суспільство, яке тільки з'явилося в Польщі, стало запорукою демократичного і громадянського виховання, в якому домінували горизонтальні взаємини і соціальна комунікація [1, С. 2].

Першу стратегію розвитку громадянського суспільства та взаємовідносин його з державою було прийнято у 2005 році, де визначилися цілі та завдання щодо підтримки державою організацій громадянського суспільства в період з 2007 по 2013 роки. Головним результатом її впровадження було створення умов для заснування Фонду громадянських ініціатив. Це була довготермінова програма уряду щодо підтримки громадянських ініціатив. Пізніше Рада міністрів Польщі ухвалила резолюцію про затвердження стратегії розвитку громадянського суспільства на 2009 – 2015 роки. Водночас було затверджено національну оперативну програму Фонду громадянських ініціатив на 2009 – 2013 роки. Крім того у Польщі розроблено стратегію розвитку країни «Польща

2030». У цьому документі є окремий розділ, присвячений організаціям громадянського суспільства. Ухвалення різними державними інституціями таких стратегічних документів з питань підтримки діяльності інститутів громадянського суспільства, а також створення умов розвитку механізмів їх взаємодії з державою, демонструють позицію влади щодо ролі громадянського суспільства, закладаючи підвалини для конструктивного діалогу з його організаціями. Нормативно-правова база в організації взаємин держави та громадянського суспільства в Польщі досить розвинена. Її завдання – забезпечення максимально комфортних умов для діяльності громадських організацій. Польська конституція закріплює принцип субсидіарності: першорядна значущість надається індивіду і суспільству, тоді як держава створена для їх підтримки. При цьому головне те, що політика уряду у сфері розвитку громадянського суспільства та взаємодії органів державної влади з неурядовими організаціями визначається законом. Він включає чіткий алгоритм дій влади на місцевому рівні і тим самим сприяє модернізації громадянського суспільства в Польщі [1, С. 2-3].

Важливим аспектом функціонування сучасних демократій є також надання громадянам можливості впливати на рішення, що ухвалюються владою. У польській конституції закріплено два методи такого впливу. По-перше, це референдум. Його проведення регулюється законом прийнятим 14 березня 2003 року. По-друге, це народна ініціатива. Наступним критерієм розвитку діалогу між громадянським суспільством та державою є бюджетна політика. Польща доволі успішно засвоїла досвід провідних європейських економік у підтримці стратегії розвитку громадянського суспільства і його інститутів [1, С. 3].

Політика Польщі у сфері взаємовідносин влади та суспільства дає підстави говорити про високий рівень розвитку їх організації. Як і кожна держава, Польща стикалася з проблемами та перешкодами на шляху розвитку громадянського суспільства та все ж віднайшла оптимальну модель його побудови. Громадянське суспільство в Польщі ще на початку свого формування

домоглося визнання державою принципу автономного функціонування інститутів громадянського суспільства й установлення меж впливу на нього. Громадянське суспільство стало майже єдиним механізмом, яке дає громадянам можливість зберегти контроль за публічною сферою, а водночас захистити ту автономну сферу, на яку держава не може і не повинна впливати [103, С. 1-4].

Діяльність громадянського суспільства у Швеції – це сукупність ініціатив громадян, які об'єдналися на добровільній основі. Це асоціації, фонди, кооперативи та інші організації, діяльність яких спрямована на покращення різносторонніх аспектів життя суспільства, реалізацію їх інтересів в цілому та окремих груп громадян у співпраці з державою та бізнесом. Соціальна економіка, некомерційний сектор, неурядові та неприбуткові організації є основними сферами цієї діяльності. Висока громадська активність у Швеції є однією з передумов результативної роботи державних та бізнес-структур, а також функціонування економіки та соціальних інститутів. Зараз країна налічує біля 200 тисяч громадських об'єднань, в яких задіяні 48% громадян. У країні постало питання щодо доцільності укладення формальних угод між урядом та громадянським суспільством. Так, у 2008 році урядом, опозицією і громадськими організаціями, було підписано угоду, а також було створено тристоронню координуючу групу з представників уряду, самоврядування та організацій громадянського суспільства для сприяння укладання подібних угод. Діяльність створеної у листопаді 2011 року Комісії щодо майбутнього Швеції є прикладом успішної співпраці уряду та представників громадськості. У своєму складі вона включає 9 відомих представників суспільства різних соціальних класів та професійних секторів [1, С. 3].

У Швеції громадянське суспільство приймає активну участь у розробках національних планів. Так, національний план дій уряду з реалізації резолюції Ради Безпеки ООН №1325 з питань участі жінок у забезпеченні миру та безпеки розроблявся спеціально створеною робочою групою за участі урядових відомств, неурядових організацій, громадянського суспільства, дослідних інститутів та інших громадських структур. З метою реалізації цього плану двічі

на рік ці групи проводять консультації з організаціями громадянського суспільства, що працюють у сфері прав жінок, конфліктів та безпеки, для розробки коригування плану дій уряду [1, С. 3].

У Федеративній Республіці Німеччина існує розмаїття діючих осіб і організацій, які належать до громадянського суспільства. Це – профспілки, церква, вільні групи виборців, об'єднання захисту прав споживачів, а також спілка охорони прав квартиронаймачів, природоохоронні групи, організації сусідської взаємодопомоги, спортивні об'єднання, добровільна протипожежна служба, жіночі організації. Тут громадяни вирішують конкретні проблеми, тут здійснюється представництво їхніх інтересів, тут вони проводять велику суспільно значиму роботу і тим самим беруть на себе відповідальність за спільне благо. Соціальна й політична відповідальність людини - коригуючий чинник розвитку ринкових сил, які самі по собі не можуть бути основою функціонування суспільства [26].

У Нідерландах громадяни залучаються до процесу спільної управлінської діяльності через інформування та партнерство. Місцевий орган влади має за мету впровадити «демократію дії», за якої громадяни можуть вирішувати соціальні питання без залучення органу публічної влади та отримувати доступ до всіх даних державного сектору. Такий підхід відкриває доступ до докладної інформації про документи та прийняття рішень, включаючи витрату коштів муніципалітету чи провінції, та дозволяє проводити експерименти з демократією на місцевому рівні, громадянам надається право пропонувати альтернативні способи вирішення конкретних питань. Рівень консультацій передбачає висловлення громадськістю власних думок, позицій, коментарів, поглядів з тих або інших питань [58, С. 3].

В Австрії з метою інформування, консультування та активного залучення громадськості до публічної політики було розроблено «Стандарти участі громадськості». «Стандарти участі громадськості» було прийнято Радою міністрів Австрії 2 липня 2008 року та спочатку було рекомендовано до застосування федеральній адміністрації Австрії. Документ підготовлено

міжвідомчою робочою групою за участю органів влади та установ Австрії, громадських організацій та зовнішніх експертів. У документі відображена точка зору, що політики та органи управління можуть отримати вигоду від участі громадськості, якщо якість такої участі є високою. Це можна забезпечити шляхом застосування стандартів, метою яких є максимальна ефективність та результативність участі громадськості.

Стандарти поділено на три розділи: 1) стандарти підготовки процесу участі; 2) стандарти реалізації процесу участі; 3) стандарти моніторингу та оцінювання результатів після процесу участі. Їх сформульовано у формі переліку питань, на які необхідно надати відповідь для кожного процесу прийняття рішень. Якщо на всі питання можна відповісти ствердно, якість участі громадськості вважається високою. Наразі рекомендується застосовувати стандарти в усіх сферах державного управління.

Функціональність механізму значною мірою залежить від можливостей державних службовців та їх вірності застосуванню стандартів. Завдяки розробці документа за участю громадськості, стандарти вже широко поширено та прийнято багатьма ключовими суб'єктами у сфері державного управління.

Для підтвердження того, що стандарти застосовуються уніфіковано, рекомендується організувати тренінги для державних службовців, які застосовують їх на практиці [110, С. 58].

Для Мальти на національному та місцевому рівнях характерним є проведення громадських консультацій, які мають за мету посилення ефективності, прозорості й громадської участі в реалізації проєктів, виконання законів та формування нової державної політики. Громадяни мають право на трансляцію в режимі реального часу спостерігати за нарадами місцевих рад, а також можливість відвідувати їх особисто, оскільки вони відкриті для громадськості [58, С. 3]. Онлайн-консультації з громадськістю є частиною ініціативи електронного уряду Мальти. Широка ініціатива також включає надання електронних послуг органами державної влади, в тому числі електронні форми eForms (дозволяє створювати онлайн-форми); рахунки

MyBills (рішення державного органу щодо виставлення рахунків онлайн) та електронні закупівлі eProcurement (дозволяє відстежувати державні закупівлі).

Онлайн-консультації з громадськістю поділені на чотири етапи: 1) відкрита консультація: громадськість запрошується для надання зауважень; 2) закрита консультація: усі отримані коментарі проходять процедуру перевірки; 3) надання зворотного зв'язку: публікується частина зворотного зв'язку, відібрана в процесі перевірки; 4) підведення підсумків консультацій: розробляється детальний звіт про результати проведених консультацій, після чого надається громадськості для ознайомлення. Подання коментарів можливе через просту інтерактивну форму, електронною поштою або за телефоном.

Для того, щоб зробити механізм найбільш ефективним, важливо забезпечити залучення громадян та навчити їх користуватись інструментами електронного державного органу. У зв'язку з цим було організовано декілька безкоштовних базових курсів інформаційно-комунікаційних технологій для ознайомлення громадян з правилами користування інтернетом та комп'ютерами в цілому. З боку органів державної влади, величезне значення має використання всіма міністерствами інтерактивних інструментів та постійне оновлення платформи з додаванням нових документів для проведення консультацій [110, С. 26].

Законодавча база для участі громадськості в процесі прийняття рішень в Литві забезпечує гарантії на трьох рівнях участі: 1) інформаційному – зобов'язання публікувати регуляторні пропозиції передбачене Резолюцією офіційного органу Республіки Литва № 480 від 18 квітня 2003 р. [83] та Законом про законодавчу базу Республіки Литва від 18 вересня 2012 р., № XI-2220. Резолюція зобов'язує відповідальні державні інституції мати спеціальний веб-сайт, передбачає набір вимог щодо обслуговування та загальних технічних вимог. Законом передбачено перелік документів для обов'язкової публікації. Доступ до всіх документів забезпечується за допомогою веб-сайту «Мій орган влади» [66], який класифікує органи влади за принципом відповідальності; 2) консультаційному: мінімальні стандарти щодо участі громадськості

регулюються статтею 7 Закону про законодавчу базу, статтею 4 Закону № XII-717 про розвиток громадських організацій від 19 грудня 2012 р. [37] та статтею 2 Програми покращення державного адміністрування на 2012–2020 рр. Законом про законодавчу базу визначено цілі консультацій та передбачено, що «Консультації з громадськістю необхідні в належний час та за основними питаннями (ефективність консультацій) а також в належному обсязі (пропорційність консультацій)». Законом про розвиток громадських організацій передбачено зобов'язання Міністерства соціального забезпечення та праці на випадок впровадження політики з розвитку громадських організацій; 3) активного залучення: загальні положення щодо включення громадських організацій в консультативні органи наведено в статті 7 Закону № VIII про державну адміністрацію від 17 червня 1999 р. [36] та статті 4 Закону про розвиток громадських організацій. Останній зазначений документ додатково регулює формування Ради громадських організацій та рад місцевих громадських організацій, а також їх склад» [110, С. 35-36].

Цікавим є досвід використання механізму громадських слухань у країнах Європи. У Великій Британії, Естонії, Німеччині та інших країнах Європи жодне рішення державної влади не є легітимним, якщо воно не має відповідної санкції громадських організацій, тобто жодного закону не може бути прийнято, якщо в ході громадських слухань проект не здобув підтримки з боку різних груп громадськості, для цього передбачено відповідний квотний принцип. [3, С. 39]

У постсоціалістичних країнах Східної і Центральної Європи функціонують громадські дорадчі комітети, створення яких відбувається двома шляхами: по-перше, громадяни самі об'єднуються в такий комітет для вирішення певної проблеми; по-друге, місцева влада ініціює створення дорадчого комітету, маючи на меті почути думку громадян стосовно певної проблеми. Громадські дорадчі комітети можуть брати участь у розробці рекомендацій щодо вирішення проблем транспорту, охорони довкілля, освіти, економічного розвитку, стратегічного планування тощо [65, С. 121].

Бачимо, що у країнах Європейського Союзу увага акцентується на ефективності контролю з боку громадськості. З такої позиції наголошується на інформаційно-просвітницькій роботі серед громадян та формуванні громадянських компетентностей. Така робота проводиться із застосуванням креативних методів залучення громадськості до спільної управлінської діяльності на основі експериментів та творчих ідей [58, С. 4].

Наведені приклади взаємодії громадськості з органами публічної влади у європейських країнах свідчить про існування загальних основ участі громадськості, та окреслює важливі елементи, які можуть бути використані як рекомендації для інших країн:

- У процесі прийняття рішень усі мають бути проінформованими та з усіма мають бути проведені консультації. Можливість участі надається різноманітним групам (представникам меншин, інвалідам, жінкам, людям похилого віку і т. д.). Для сприяння та заохочення залучення таких груп мають бути обрані відповідні способи. У деяких країнах існують ефективні політики щодо залучення, які надають можливість кожному приймати участь у процесі прийняття рішень, наприклад людям з інвалідністю та літнім громадянам;

- Громадські організації відіграють вирішальну роль у цьому процесі – вони можуть сприяти участі громадськості, представляти інтереси своїх членів та зацікавлених осіб, постійно інформувати їх про процес прийняття рішень та його результати;

- У деяких країнах передбачено своєчасне надання недвозначної та стислої інформації для забезпечення розуміння питань учасниками та надання їм можливості запропонувати більш значущий внесок. З тих самих причин будь-які особи повинні мати доступ до проектів документів вже на найпершому етапі їх розробки та у подальших редакціях;

- Час, виділений на участь громадськості, повинен визначатися з урахуванням проведення відповідних консультацій; підходи країн визначають не менш, ніж 10-денний період для кожного проекту [112, С. 49];

- Забезпечення зворотного зв'язку для учасників підвищує довіру та посилює залучення. Це також заохочує прихильність громадськості та її участь у подальших процесах;
- Деякі країни проводять оцінювання процесу участі громадськості для покращення майбутніх процесів та поширення досвіду застосування креативних моделей;
- Щоб підтримати участь громадськості на всіх етапах політичного процесу, можуть використовуватися різні інструменти та механізми. Рішення про їх використання повинне прийматися на початку процесу для забезпечення вибору найбільш доцільних;
- Для допомоги у підготовці процесу та його ефективного здійснення може бути вжито декількох заходів. Наприклад, у деяких країнах призначаються координатори, які сприяють процесу та відіграють роль контактних осіб для громадськості та інших службовців. В інших введено матеріальні заохочення для посилення залучення громад та підтримки участі громадськості;
- Щоб забезпечити обізнаність громадськості про процес участі у прийнятті рішень, слід використовувати різні інструменти (наприклад, кампанії, веб-сайти і т. д.) [110, С. 49-50];
- З метою сприяння процесу та залучення громадян державні органи використовують інструменти електронної участі. Загалом такі інструменти розробляються у формі зручної для використання платформи з простими механізмами надання доступу до даних та їх повторного використання, у тому числі передбачають можливість проведення електронних консультацій (що містить інформацію про процес складання проекту документа, місце для коментарів, дані про контактну особу та інші пов'язані матеріали), та мають призначену команду з осіб, відповідальних за постійне оновлення інформації;
- У деяких країнах розроблено докладні посібники для громадян та/або службовців, та проводяться тренінги на підтримку реалізації механізму участі громадськості;

- У деяких країнах для реалізації та моніторингу механізмів участі громадськості, таких як громадські консультації, призначаються спеціальна (-і) установа (-и);
- У країнах запроваджено гарантії доступу до інформації та проведення консультацій із зацікавленою громадськістю, що мають юридичну силу та включають положення про надання зворотного зв'язку та механізм оскарження в разі виникнення порушень [110, С. 50].

Отже, взаємодія громадськості з органами публічної влади в європейських країнах є досить важливим фактором в процесі вироблення політики та прийняття рішень. Особливо важливою є діяльність громадських утворень – об'єднань громадян за різним фактором – територіальної приналежності, професійним, релігійним, соціально-культурним тощо. Діяльність даних утворень стимулюється державою різноманітними способами – фінансовими, можливістю самостійно реально керувати станом справ у своїй громаді тощо. Таким чином громадянин може не лише виробляти рішення чи впливати на публічну політику, але й потім нести відповідальність за ті рішення та за стан справ. Тобто населення не просто залучається до вироблення публічної політики, воно зацікавлене в тому, щоб здійснена публічна політика задовільнила їх інтерес.

Висновки до розділу 2.

Взаємодія громадськості з органами публічної влади в Європейському Союзі базується на партнерських відносинах громадськості з органами публічної влади. Публічні адміністрації розробляють різні програми, які націлені на всеосяжну участь громадськості у виробленні рішень та їх прийнятті.

У розділі визначено основні принципи взаємодії громадськості з органами публічної влади в країнах Європейського Союзу, наведені приклади втілення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади.

З наведеного у розділі можемо зробити висновок про необхідність запозичувати та розвивати практики країн Європи. Проте у процесі такого

запозичення не слід забувати про адаптацію тих форм, способів і методів взаємодії громадськості з органами публічної влади до українських реалій, традицій та можливостей політичної та громадської систем. Впроваджувати новизну слід поступово та помірковано – крок за кроком, таким чином не роблячи ефект вибуху в суспільстві. Також перед запозиченням певних форм, способів та методів взаємодії громадськості з органами публічної влади необхідно підготувати нормативно-правове підґрунтя, яке чітко б регулювало певний вид взаємодії, не допускаючи «плям» у законодавстві. Таке законодавство слід виробляти за активної участі як вітчизняних, так і закордонних спеціалістів-практиків, які прокладали шлях такого реформування у своїй батьківщині. Не слід забувати про думку громадськості в такому контексті, думка якої не менш важлива, ніж позиція влади, адже це громадськості доведеться в майбутньому працювати по напрацьованому шляху та на практиці зіштовхуватись з можливими колізіями.

РОЗДІЛ 3.

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

3.1. Особливості функціонування механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні: практичний аспект.

Партнерство між громадськістю та органами публічної влади – важлива ознака демократії та розвитку громадянського суспільства. В багато чому це партнерство залежить від держави, адже остання проводить межі в їх співробітництві, визначає напрями партнерства. Проте демократична держава не може існувати без діяльності інститутів громадянського суспільства, які контролюють владні дії. Ідеальним симбіозом є гармонійна співпраця задля забезпечення приватних та публічних інтересів з метою забезпечення прав та свобод людини.

Правове закріплення співпраці та взаємодії громадськості з органами публічної влади закріплені наступними статтями Конституції України: Ст. 34 «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань», Ст. 36 «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей», Ст. 38 «Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування», Ст. 40 «Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений

законом строк» [53], також Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» (статті 7 – 10) [85] та «Про доступ до публічної інформації (стаття 5, розділ IV) [91].

Взаємодія громадськості та органів публічної влади виявляється в тому, що громадянське суспільство:

- 1) слугує соціальною основою держави, не існує поза державою;
- 2) розвивається в системі взаємодії з державою через партії, вибори, представницькі органи влади, а також через групи та об'єднання за інтересами (лобізм);
- 3) впливає на створення і функціонування державних органів у власних інтересах (частина партій діє в межах держави через парламентські фракції; лобісти взаємодіють з органами виконавчої влади через консультативні комітети при уряді, його міністерствах - це так зване функціональне представництво);
- 4) потребує від держави охорони і захисту життя, здоров'я, безпеки громадян, але не допускає її втручання в їх приватні інтереси;
- 5) використовує норми права, встановлені і закріплені державою у формах права – нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових прецедентах тощо [101].

Важливість взаємодії громадськості з органами публічної влади визначається і в Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 рр., де розвиток співпраці громадянського суспільства та держави є першою стратегічною ціллю [93].

Взаємодія громадськості та органів публічної влади в Україні відбувається у наступних формах:

- участь інститутів громадянського суспільства у нормотворчій діяльності держави, яка забезпечується участю у розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів;
- участь інститутів громадянського суспільства у правозастосовчій діяльності держави, яка забезпечується шляхом:

- передачі повністю повноважень державних органів;
- передачі часткової повноважень державних органів;
- громадського контролю.

Перші два інструменти мало поширені в нашій країні та застосовуються не часто. Інструмент громадського контролю є досить поширеним та має багато форм.

Участь інститутів громадянського суспільства у правоохоронній діяльності держави, яка забезпечується шляхом:

- реалізації права складати протоколи про адміністративні правопорушення;
- участі інститутів громадянського суспільства у діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню охорони громадського порядку;
- реалізації права вживати спільно з працівниками поліції заходів до припинення адміністративних правопорушень і злочинів;
- участі інститутів громадянського суспільства з органами Державної прикордонної служби України в охороні державного кордону [8].

Нижче розглянемо ці форми взаємодії громадськості з органами публічної влади детальніше.

Розроблення та обговорення проектів нормативно-правових актів є найпоширенішим інструментом взаємодії громадськості та органів публічної влади, адже громадське обговорення законодавчих ініціатив та проектів законів є обов'язковим етапом нормотворчого процесу. Про це свідчить Ст. 93 Регламенту Верховної Ради України, з якої дізнаємось, що під час попереднього розгляду законопроекту відповідним комітетом неурядові організації та громадськість мають право висловити свої думки та вносити поправки чи пропозиції до проекту нормативно-правового акту [96]. На етапі розгляду законопроектів Верховною Радою громадськості передбачене право консультацій щодо законодавчої ініціативи [87]. Також під час засідань комітетів щодо розгляду законодавчих ініціатив комітети можуть організувати комітетські слухання [89].

Щодо такого інструменту взаємодії громадськості та органів публічної влади як повна чи часткова передача повноважень, то цей інструмент застосовується не часто і здебільшого повноваження передаються неурядовим організаціям. Неурядові організації беруть участь у наданні соціальних послуг, виконують повністю чи частково передані їм функції. Владні повноваження неурядовим організаціям можуть передавати як державні органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування. Виконання неурядовими організаціями переданих владних повноважень відбувається під контролем передавачів владних повноважень, які можуть коригувати роботу неурядових організацій та в будь-який момент припинити передачу своїх повноважень.

В свою чергу механізми громадського контролю є найрезультативнішим та найпоширенішим видом взаємодії громадськості та органів публічної влади. Види механізмів громадського контролю:

1. *Громадські слухання* – можливість зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування. Громадські слухання проводяться не менше 1 разу на рік. Порядок проведення та організації громадських слухань визначається Статутом територіальної громади. Пропозиції, які вносяться громадянами під час громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування [91].

2. *Місцеві ініціативи* – право членів територіальної громади ініціювати розгляд у раді будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Порядок проведення процедури місцевої ініціативи визначається Статутом територіальної громади з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Місцева ініціатива підлягає розгляду ради на відкритому засіданні за участю представників ініціативної групи [90].

3. *Місцевий референдум* – це спосіб прийняття громадянами нормативно правових актів та інших суспільно важливих рішень місцевого значення шляхом голосування. За своїм змістом місцеві референдуми є формою безпосередньої, прямої, місцевої демократії, що передбачає здійснення місцевої публічної влади безпосередньо територіальними громадами в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Місцевий референдум є основним засобом локальної нормотворчості територіальної громади, який дозволяє їй брати пряму участь в управлінні місцевими справами [111, С. 25]. Механізм в теорії є ознакою демократичності, впливу кожного жителя громади на стан справ. Проте законодавче нормування не до кінця розроблене. Право на місцевий референдум передбачене Конституцією України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Частина 5 статті 7 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» просто наводить даний механізм як один з можливих, але не наводить процедури його проведення та інших бюрократичних необхідностей, натомість пише, що «порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми» [91]. Проте закону про місцевий референдум немає, відповідно громадяни не можуть скористатись цим механізмом.

4. *Звернення громадян* – найпоширеніший вид владно-громадської взаємодії. Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Звернення пишеться у встановленому законодавством вигляді на бланку, де обов'язково вказуються дані автора, предмет звернення та дані отримувача. Звернення може не розглянутим в разі неправильного заповнення бланку чи порушення процедури подання звернення. Звернення громадян та їх вирішення проводиться строком до 1 місяця. Якщо органу влади для вирішення питання потрібно більше часу, то він зобов'язаний про це повідомити заявнику. Питання повинно бути вирішене не пізніше, ніж після 45 днів після отримання звернення. Також до звернень громадян належать особистий прийом громадян

посадовцями та електронні петиції. Особистий прийом громадян проводиться посадовцем у визначені дні та години. В такому випадку всі звернення реєструються, а ті звернення, які не можна вирішити негайно, вирішуються у вигляді письмового звернення громадян. Також громадяни можуть звернутись до органів влади через електронні петиції, які складаються за визначеним зразком. Кількість підписів, необхідна для розгляду петиції владою, визначається Статутом територіальної громади, загальнодержавними нормативно-правовими актами [85].

5. *Запити на доступ до публічної інформації* – поруч із зверненнями громадян – найпопулярніший спосіб взаємодії влади та громадянського суспільства. Запит на інформацію – це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні. Інформація на запит надається безкоштовно. Розпорядник інформації повинен надати відповідь протягом 5 робочих днів. В разі, коли для збору запитуваної інформації необхідно більше часу, розпорядник інформації сповіщає про це запитувача, проте збір інформації не повинен перевищувати 20 робочих днів [89].

6. *Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади* – оцінка діяльності органів виконавчої влади, а також ефективності прийняття та виконання ними рішень з метою підготовки пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем [111, С. 26]. Даний механізм діє відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади». Щоб почати процедуру громадської експертизи потрібно надіслати запит до відповідного органу. У триденний строк орган виконавчої влади видає наказ про проведення громадської експертизи, створює робочу групу з забезпечення проведення експертизи, інформує суспільство про проведення експертизи та її результати. У десятиденний строк після експертизи орган виконавчої влади подає письмову відповідь інституту громадянського суспільства про розгляд напрацьованих пропозицій та оприлюднює цю інформацію [88]. Єдиним

негативним моментом є те, що законодавство не передбачає обов'язковості врахування органом результатів експертизи та не встановлює вимог до експертів, які проводять експертизу.

7. *Загальні збори громадян* – зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення [91]. Збори скликаються за необхідністю, але не менш як раз на рік і є правомочними, якщо на них присутні половина громадян, які проживають на відповідній території. Рішення зборів є обов'язковими до виконання органами влади. Порядок проведення зборів визначається Статутами територіальних громад. Ініціювати збори може влада та не менш як третина громадян, які проживають на відповідній території. Рішення приймаються шляхом відкритого або таємного голосування простою більшістю. За результатами зборів складається протокол. До компетенції зборів належать питання, які віднесені Конституцією та законами України до відання місцевого самоврядування [87].

8. *Органи самоорганізації населення* – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених законодавством [94]. Відповідно до законодавства України, сільські, селищні, міські, районні в містах ради можуть дозволяти за ініціативою мешканців створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна. Орган самоорганізації населення формує свій склад на зборах за місцем проживання. Орган самоорганізації населення діє відповідно до Положення, яке затверджується органом влади, який надав дозвіл на створення органу самоорганізації населення [94].

9. *Консультації з громадськістю* – це організоване органами виконавчої влади обговорення з громадою питань формування та реалізації державної політики з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів влади, а також забезпечення гласності,

відкритості та прозорості діяльності відповідних органів [111, С. 28].

Консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Результати цього процесу враховуються органами виконавчої влади при прийнятті остаточного рішення. Ініціатором цього виду взаємодії держави та суспільства може бути і громадськість. Про консультації повідомляється заздалегідь у засобах масової інформації. Всі пропозиції вносяться до протоколу. У 14-денний строк після консультацій орган влади готує розгорнутий звіт про результат консультацій, який оприлюднюється на сайтах органу влади [86]. Консультації з громадськістю – один з найпоширеніших механізмів громадського контролю в Україні, проте його результативність на місцевому рівні повністю залежить від органів влади, адже даний вид взаємодії держави і суспільства для органів місцевого самоврядування є рекомендованим, а не обов'язковим. Також законодавством не передбачено наслідки не врахування рішення консультацій в діяльності органу влади.

10. *Громадські ради при виконавчих органах влади* – постійно діючий колегіальний виборний консультативно-дорадчий орган, утворений для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади, врахування позицій громадськості при формуванні та реалізації державної політики [111, С. 30]. До складу громадської ради обираються представники інститутів громадянського суспільства, які належним чином зареєстровані, шляхом рейтингового голосування за кандидатів. Строк повноважень ради – 2 роки. Громадська рада готує та подає органу влади пропозиції щодо його діяльності, щодо прийняття нормативно-правових актів, організовує публічні заходи, може проводити громадську експертизу, створювати тимчасові та постійні органи, необхідні для свого функціонування, щорічно звітує. Виконавчий орган забезпечує громадську раду всіма ресурсами, необхідними для діяльності ради. Рада

працює у формі відкритих засідань, рішення приймаються відкритим голосуванням простою більшістю. Рішення громадської ради носять рекомендаційний характер та є обов'язковими до розгляду органом при прийнятті рішення [86].

Окресливши теоретичні можливості громадської взаємодії з органами публічної влади перейдемо до перегляду їх практичного застосування. Розпочнемо з участі громадськості у нормотворчій діяльності держави.

Приймаючи закон (на центральному рівні влади) або певне рішення чи інший регуляторний акт (на локальному рівні) законодавцем передбачена обов'язкова умова – обговорення майбутнього нормативного документу з представниками громадськості, бізнесу та іншими зацікавленими та дотичними до теми майбутнього документу суб'єктами. Нище наведемо декілька прикладів оголошень таких обговорень та проаналізуємо їх.

Міністерство освіти і науки України запрошує до громадського обговорення проекту наказу «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів» та аналізу регуляторного впливу цього проекту ([рубрика «Громадське обговорення - 2016»](#)).

Затвердження Типового переліку сприятиме встановленню єдиних вимог до матеріально-технічного забезпечення навчальних кабінетів з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів у руслі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Назва структурного підрозділу, що розробляв регуляторний акт:

Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України.

Зауваження та пропозиції надаються письмово протягом 1 місяця з дня оприлюднення (17.03.2016) до Інституту модернізації змісту освіти на адресу: м. Київ, вул. Митрополита Василя Липківського, 36, тел. (044) 248-21-29, e-mail: s_manag@imzo.gov.ua (контактна особа: Наконечна Г. М.).

Малюнок 1. Запрошення до обговорення проекту наказу МОН «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів» [38].

Запрошуємо до обговорення проєкту!

29.09.2022

Державна регуляторна служба України запрошує представників бізнесу та громадськості приєднатися до наради з обговорення проблемних питань з метою напрацювання проєкту Порядку здійснення державного контролю за оформленням трудових відносин з урахуванням Конвенцій МОП та національного законодавства.

Нарада відбудеться 30.09.2022 о 10:00 в режимі відеоконференції на базі онлайн-платформи ZOOM за посиланням: <https://drsru.webex.com/drsu-ru/j.php?MTID=md7c88e833f99fe3ee5a5c419498e570c>

Долучайтесь!

Малюнок 2. Запрошення до обговорення проєкту Порядку здійснення державного контролю за оформленням трудових відносин з урахуванням Конвенцій МОП та національного законодавства [39].

Увага! Запрошуємо до обговорення проєкту регуляторного акта

26.10.2021 09:58

Запрошуємо до обговорення проєкту регуляторного акта "Про внесення змін до рішення виконавчого комітету міської ради від 04.12.2019 №774-1 «Про Порядок визначення розміру плати за тимчасове користування місцем розташування рекламних засобів, що перебуває у комунальній власності Луцької міської територіальної громади». З текстом нормативно-правового акта можна ознайомитись за посиланням <https://consult.e-dem.ua/npas/251>. На платформі електронної демократії, де розміщений вищезазначений документ, можна залишити свої пропозиції та зауваження або просто висловити свою підтримку або заперечення щодо цього проєкту.

Малюнок 3. Запрошення до обговорення проєкту регуляторного акта «Про внесення змін до рішення виконавчого комітету міської ради від 04.12.2019 №774-1 [109].

Проект детального планування території виконується для визначення параметрів забудови земельної ділянки, визначення всіх планувальних обмежень використання території згідно з державними будівельними нормами та санітарно-гігієнічними нормами та уточнення планувальної структури і функціонального призначення території.

Детальний план території розроблений на підставі рішення Калуської міської ради від 28.04.2022 №1373 «Про надання дозволу на розроблення проекту детального планування території в районі вул. Промислова в м. Калуші». Основою для розроблення детального плану території є завдання замовника – Калуської міської ради, яке надане ПП «ГеоУкрПроект» (кваліфікаційний сертифікат архітектора Гавриленко А.М. серія АА № 002359). Детальний план території після затвердження є основним документом, який регламентує розміщення об'єктів містобудування, визначення цільового призначення земельної ділянки, будівництво та благоустрій території.

Виконання детального плану території пов'язано з необхідністю деталізації рішень діючого Генерального плану розвитку м. Калуша, уточнення окремих його положень, пов'язаних з розміщенням житла та інших об'єктів містобудування.

З проектом містобудівної документації можна ознайомитись на офіційному сайті міської ради в розділі Новини. Відповідальною особою за організацію розгляду пропозицій є заступник начальника управління архітектури та містобудування – Семеняк Людмила Іванівна.

Процедура розгляду та врахування пропозицій громадськості до проекту детального плану території триватиме **до 12.12.2022 р.**

Пропозиції громадськості надаються громадянами у письмовому вигляді із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові, місця проживання, особистим підписом і повинні містити обґрунтування з урахуванням вимог законодавства, будівельних норм, державних стандартів та правил на адресу м. Калуш, вул. Франка,1.

Матеріали проекту детального плану території :

1. Пояснююча записка.
2. Графічні матеріали.

Малюнок 4. Запрошення до обговорення «Проекту детального планування території площею 4,3 га в районі вул. Промислова в м. Калуші для розміщення та експлуатації основних, підсобних та допоміжних будівель та споруд підприємств, машинобудівної та іншої промисловості» [40].

З вищенаведених малюнків можемо оцінити смислове навантаження, формат обговорення та спосіб отримання владним органом зворотного зв'язку від громадськості. На наш погляд, найбільш інформативним є повідомлення на малюнку 4, яке містить, окрім загального повідомлення відомостей про подію, інформацію про правову основу проекту, додатки, контактні дані особи, яка може детальніше ввести громадянина в курс справи. З наведених прикладів бачимо наступні способи проведення таких обговорень та спосіб отримання владою зворотного зв'язку – онлайн, офлайн та методом листування. На нашу думку, найефективнішим методом комунікації в даному випадку є синтез – онлайн або «живе» введення в курс справи громадськості владними суб'єктами з наступним письмовими онлайн чи офлайн пропозиціями громадськості. Рекомендуємо дану форму через наступні переваги: по-перше, «жива» чи онлайн комунікація краща тим, що людина може уточнити незрозумілі їй нюанси, потім подумати над пропозиціями і вже у відповідно встановленій

формі може передати їх органам публічної влади. Також варто зазначити про суб'єктів громадськості в процесі їх участі у нормотворчості. Зазвичай в такого роду обговореннях беруть участь громадські організації та утворення, представники органів влади, працівники державних установ (ЦНАПів, ЦППК тощо), а не пересічні громадяни.

Наступною формою взаємодії органів публічної влади і громадянського суспільства є участь громадськості у правозастосовчій діяльності держави, яка відбувається трьома шляхами: шляхом повної передачі повноважень державних органів, шляхом часткової передачі повноважень державних органів та шляхом громадського контролю. Щодо повної чи часткової передачі повноважень органів влади громадськості, то це інструмент застосовується не часто. Проте якщо держава все ж передає свої повноваження громадськості то в більшості випадків це стосується повноважень в сфері адміністративних послуг. Також дуже поширеною є практика залучення громадськості до спільного виконання владних повноважень під егідою органів публічної влади.

Щодо громадського контролю, як було наведено вище, є багато його видів. Відповідно до них і будемо наводити приклади.

Механізм громадських слухань є одним з найчастіше використовуваних. Законодавство вимагає, щоб органи публічної влади проводили громадські слухання не менше, ніж 1 раз в рік. Тож на сайтах органів місцевого самоврядування в більшості випадків знаходимо вкладку «Громадські слухання», але питання постає в тому, чи ефективний даний механізм та чи реально ним користуються.

Переглянувши велику кількість веб-сайтів органів публічної влади можемо спостерігати, що даний механізм громадського контролю застосовується часто, проте інформація про проведення громадських слухань не є однаково висвітлена. Далі наводимо приклади. Показовими в інформативному плані є Немирівська міська громада, де можемо знайти не тільки дані про оголошення громадських слухань, а й про їх результати разом з протоколом громадських слухань [78, 98], Львівська міська громада, де окрім вищезгаданих

фактів є й відеозапис громадських слухань [24] тощо. Проте є громади, які не повно висвітлюють цю інформацію. До прикладу, на сайті Арцизької міської ради знаходимо інформацію лише про результати громадських слухань, натомість інформація про їх оголошення відсутня [11]. А на сайтах Ярмолинецької селищної ради та Кременчуцької міської ради спостерігається протилежне явище – наявна інформація лише про оголошення громадських слухань [113, 6]. На сайті Байковецької сільської ради інформація про громадські слухання взагалі відсутня [4]. На сайті Черкаської міської ради інформація є дуже застарілою [25]. Як бачимо, органи публічної влади, відповідно до вимог законодавства, проводять громадські слухання, проте дуже часто не інформують широкі кола населення про всі обставини проведення події.

Інформацію про застосування механізму громадських ініціатив на сайтах громад знайти тяжче, ніж інформацію про громадські слухання. У більшості випадків на сайтах при переході у вкладку «Місцеві ініціативи» знаходимо лише його законодавчу базу – положення про даний вид громадського контролю. Наприклад, таке явище спостерігається на сайтах Валківської міської ради [72], Ніжинської міської ради [70], Краматорської міської ради [92], Торчинської сільської ради [71]. На сайті Горондівської сільської ради інформація про даний вид громадського контролю взагалі відсутня [68]. На сайті Луцької міської ради є програма підтримки ініціатив мешканців, проте жодної інформації про будь-які громадські ініціативи немає [97]. На сайтах Кропивницької та Бердичівської міських рад інформація про даний механізм громадського контролю застаріла [74, 67]. Натомість на сайтах Київської та Вінницької міських рад спостерігаємо повну інформацію, яка стосується місцевих ініціатив. Це і нормативно-правова основа, і оголошення про місцеві ініціативи, і інформація про їх теперішній стан, і інформація про їх результати [69, 73]. Даний механізм громадського контролю є досить ефективним, проте не завжди в громаді є громадсько активне населення, яке змогло б пройти крізь всі бюрократичні процедури даного механізму громадського контролю.

Наступний механізм – місцевий референдум – не має достатньої нормативно-правової основи для того, щоб його застосовувати. Про це вже йшлося вище.

Механізм звернень громадян до органів публічної влади можливо один з небагатьох тих, які реально працюють та яким користуються багато громадян. Практично на кожному сайті органу місцевого самоврядування та органу виконавчої влади можна знайти інформацію про порядок подання звернення, графіки прийому громадян різними посадовими особами, строки обробки звернень та формат зворотного зв'язку [44, 43, 41]. Особливим видом звернень громадян є електронні петиції. Хорошим прикладом висвітлення інформації в даному питанні є сайт Дніпровської міської ради, де можемо крім бюрократичних процедур довідатись і про актуальні та вже неактуальні петиції, можемо побачити відповіді органу влади [32]. На сайтах Тернопільської військової адміністрації та ДСНС України можемо побачити звітні дані про кількість, тематику, спосіб подання звернень та зворотній зв'язок від органу влади [45, 42]. Механізм звернень громадян та подання електронних петицій є одним з небагатьох, які застосовуються дуже часто через ряд переваг. По-перше, це доступність. Звернутися з певним питанням чи проблемою можна просто прийшовши на прийом або скориставшись онлайн сервісами. По-друге, при використуванні даного механізму громадського контролю людині не потрібно проходити через складні та тривалі бюрократичні процедури. По-третє, це оперативність зворотного зв'язку. У більшості випадків питання вирішується одразу при зверненні людини до органу влади, рідше – потрібен час для зібрання даних, уточнень тощо.

Механізм запитів на доступ до публічної інформації разом з механізмом звернень громадян теж є широко використовуваним громадянською. Поряд з повнотою отримання інформації, зручним способом подання запиту (не виходячи з дому, онлайн) існують недоліки, такі як тривале очікування на результат запиту, «відписки» на запит.

Громадські експертизи діяльності органів виконавчої влади використовуються інститутами громадянського суспільства не часто з різних причин. По-перше, через бюрократичні процедури, по-друге, через малу ефективність інструменту, по-третє, через можливу значну суб'єктність експертів. На більшості сайтах органів виконавчої влади можемо знайти відповідну вкладку, проте її наповнення значно відрізняється. До прикладу, на сайтах Рівненської та Івано-Франківської ОВА наявна інформація лише нормативно-правового регулювання та проведення даного механізму громадського контролю [17, 21]. На сайті Міністерства економіки України при переході на вкладку «Громадська експертиза» можемо побачити не до кінця зрозумілу інформацію про єдину громадську експертизу [18]. На сайтах Міністерства освіти та науки України, Національного агентства України з питань державної служби та Пенсійного фонду України можемо спостерігати повну та чітку інформацію про проведені громадські експертизи та про їх результати [22, 20, 19].

Загальні збори громадян за місцем проживання – інструмент, який широко застосовується та дає ефективні результати переважно у невеликих громадах (сільських, селищних). У громадах з великою кількістю населення (міських), даний механізм є менш ефективний через неможливість зібрати більшість мешканців великої громади в одному місці. Проте в великих громадах даний інструмент ефективний при його застосуванні на рівні мікрорайонів міста чи ОСББ. Зазвичай даний механізм застосовується для звітування посадових осіб громади перед її населенням і скликається, у більшості випадків, за ініціативою голови громади чи її ради. Прикладом такого застосування даного механізму громадського контролю є інформація на сайтах Іванівської, Вишнівської сільських та Сновської міської громад [35, 10, 33]. Сайти Петровецької та Розквітівської сільських громад не містять жодної інформації про загальні збори громадян за місцем проживання [99, 34]. А на сайті Делятинської громади можемо знайти детальний протокол загальних зборів громадян, які зініціювала місцева громадськість [49].

Про органи самоорганізації населення на сайтах територіальних громад інформації мало. Зазвичай це інформація про нормативно-правову основу створення органів самоорганізації населення [79, 95], проте є й цілі реєстри органів самоорганізації населення, наприклад реєстр Київського міської громади з усіма діючими органами самоорганізації населення на території Київщини [48].

Механізм консультацій з громадськістю широко застосовується органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади. Владні органи складають річні графіки проведення консультацій з громадськістю. У більшості випадків інформацію про консультації з громадськістю, що плануються, та про їх результати легко знайти на сайтах органів публічної влади [81, 46, 50].

Діяльність громадських рад при органах виконавчої влади достатньо інформативно висвітлюється виконавчими органами влади. На їхніх сайтах можна знайти інформацію про нормативно-правову основу діяльності громадської ради, про план діяльності, звіти про діяльність ради, протоколи засідань ради тощо [23, 28, 27].

Варто обговорити взаємодію громадськості з органами публічної влади в розрізі збройної агресії російської федерації щодо України. За даних умов більшість механізмів продовжує працювати без змін, зокрема механізми звернень громадян, громадських слухань, участь громадськості у обговоренні нормативно-правових проєктів тощо. Зазнають деяких змін у застосуванні механізми загальних зборів громадян, місцевих ініціатив, діяльності громадських та молодіжних рад при органах виконавчої влади, запитів на доступ до публічної інформації.

Отже, перелік видів взаємодії громадськості з органами публічної влади є досить широким. Більшість засобів взаємодії є добре врегульовані законодавством – чітко прописані процедури організацій, проведення, підведення підсумків. Одні інструменти регулюються власними законами, регуляція інших є завданням влади на місцях.

Найбільш вживаними є механізми громадського контролю. Деякі з них ефективніше працюють на рівні місцевого самоврядування, наприклад загальні збори громадян, деякі – на рівні виконавчих органів влади, наприклад громадські ради. Все ж ефективність взаємодії держави та суспільства багато в чому залежить від влади, яка може як заохочувати громадськість до діалогу, так і різними способами блокувати будь-які спроби достукатися до себе чи просто реагувати на дії громадськості заготовленими відписками. Великий вплив на активність суспільства має також навколишнє оточення. Якщо людина проживає в загальній атмосфері байдужості, то шанси на її громадську активність близькі до нуля.

3.2. Напрями вдосконалення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні.

Процес вдосконалення взаємодії громадськості з органами публічної влади є для демократичної держави ключовим напрямом розвитку. Розвиваючи та вдосконалюючи способи та засоби комунікації та взаємодії між громадськістю та органами публічної влади держава сприяє зростанню рівня довіри до влади, забезпечує практики реального впливу громадян на прийняття рішень та нормативно-правових актів, забезпечує розвиток громадянського суспільства. Держава повинна постійно працювати над вдосконаленням системи взаємодії громадськості з органами публічної влади, тим самим розвиваючи партнерські відносини та відносини довіри між населенням та владою.

Висловивши свій курс на європейську інтеграцію, Україна повинна втілювати в життя ті принципи та нормативно-правові інструменти, що стосуються взаємодії громадськості та органів публічної влади, а також розвивати громадянське суспільство, розвивати механізми громадської участі у житті держави та місцевої общини. Особливо слід наголосити на розвитку взаємодії громадськості та органів публічної влади на місцевому рівні, де ця взаємодія найбільш ефективна та може вирішувати ті питання та виклики, які реально турбують населення та громадськість.

Створення ефективних партнерських відносин між громадянами і органами публічної влади передбачає постійний аналіз проблем, оцінку проблем та інтересів, розвитку взаємодії, співробітництва і взаємної відповідальності; налагодження двостороннього зв'язку, спрямованого на спільний пошук шляхів вирішення найактуальніших проблем; забезпечення довіри з боку громадян до влади [52, С. 4].

Розглянувши досвід європейських країн в сфері взаємодії громадян з органами публічної влади перейдемо до розгляду можливих напрямків вдосконалення даної взаємодії в Україні.

У процесі оптимізації взаємодії з інститутами громадянського суспільства О. Чепік-Трегубенко вказує, що істотне значення мають такі форми діяльності органів публічної влади:

1) формування нормативно-правової бази, реалізація якої дозволяє забезпечити правову захищеність громадян, їх соціальних і громадських об'єднань;

2) здійснення заходів зміцнення довіри між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства: інформаційна відкритість публічної влади; вчасне інформування громадськості про політичні рішення; доступність і підзвітність органів влади тощо;

3) забезпечення активної участі громадян у державному управлінні. Право на участь в управлінні державними справами та його реалізація має вирішальне значення для розвитку громадянського суспільства. Сьогодні існує необхідність у створенні інституційних і правових механізмів залучення інститутів громадянського суспільства до вироблення та реалізації публічної політики в Україні. Становлення ефективної вітчизняної моделі участі громадськості в управлінні державними справами сприяє формуванню дієвого громадянського суспільства на основі відповідних європейських стандартів;

4) сприяння процесу підвищення політичної культури населення, об'єднання населення навколо єдиних національних цінностей. Політичну культуру громадянського суспільства необхідно розвивати як одну з головних

умов соціально-політичної стабільності. Залучення громадян до процесу прийняття рішень сприятиме формуванню демократичної політичної культури в Україні [112, С. 3-4].

На думку І. Колосовської, «один із ключових напрямів модернізації сучасного державного устрою управління – це створення ефективної системи взаємовідносин на основі комбінації зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства, заснованої на адекватних і об'єктивних принципах. Необхідна співпраця між громадянським суспільством і бізнес-інституціями розглядається як важливий показник їхньої здатності не просто співіснувати, а й залучати бізнес-структури до фінансування власної діяльності та налагодити взаємовигідні ділові відносини» [52, С. 3].

Д. Левченко стверджує, що «сучасна взаємодія громадськості та держави в сфері публічного адміністрування в Україні повинна будуватися (що досить обґрунтовано доведено науковою спільнотою) на засадах деліберативної демократії, тобто через компетентне обговорення громадськістю діяльності публічної адміністрації та комплексну співпрацю громадськості та влади, в якій саме влада є зацікавленим суб'єктом співпраці з громадськістю з метою росту компетенції інститутів громадянського суспільства та ефективного виконання поставлених перед державою завдань і функцій» [59. С. 3].

П. Тимофєєв слушно зауважує, що «за умови сучасних тенденцій в українській державі та задекларованому спрямуванні до розбудови сучасної європейської країни варто:

- більше уваги приділяти міжнародним стандартам якості надання публічних послуг;
- забезпечити підготовку фахівців, ознайомих з новою парадигмою належного врядування, залучити до цього досвідчених викладачів;
- створити умови для навчання керівних кадрів органів публічної влади та нових співробітників з метою формування керівного складу нового типу;

- посилити роботу щодо забезпечення відкритості органів влади та доступності управлінської інформації для громадян;
- на постійній основі проводити моніторинг громадської думки, залучати громадськість до активного діалогу та співпраці з органами влади.

Подібні кроки повинні створити умови для формування позитивної громадської думки щодо діяльності органів публічної влади. В свою чергу довіра населення сприятиме подальшому розвитку держави» [105].

Суттєвим кроком, що сприятиме формуванню ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади і громадянського суспільства, має стати прийняття Концепції взаємодії держави з громадянським суспільством. Ключовими принципами такої взаємодії повинні бути: розширений соціальний діалог; надання рівних можливостей та забезпечення функціонального балансу між державними інтересами та інтересами окремих позадержавних інституцій; взаємовідповідальність; визнання державою багатоманітності видів діяльності інститутів громадянського суспільства; участь у виробленні політики, прийнятті рішень та їх реалізації; мінімізований рівень вертикального втручання держави; ефективність, гнучкість; повага, довіра, толерантність, визнання своєї ідентичності іншої сторони; інформаційна відкритість взаємодії між сторонами [52, С. 4] – стверджує І. Колосовська.

І. Динник наголошує на формах залучення громадськості до процесу вироблення політики, зокрема через приклад Македонії, де уряд розробив три електронних платформи для залучення громадянського суспільства до процесу вироблення політики: e-Demokratija.mk., платформа ENER та Nvosorabotka.gov.mk. Загалом, у країнах ЄС поступово відмовляються від формату засідань консультативно-дорадчих органів на користь онлайн-консультацій з громадськістю. Саме тому наша держава також може відмовитися від так званих «засідань у кабінетах» та перейти до консультування з громадськістю на Інтернет-ресурсах, що буде тим самим пришвидшувати вирішення різноманітних питань та доцільність використання часу на вирішення певних питань [29, С. 3].

М. Токар згадує про ще один не менш важливий фактор розвитку громадянського суспільства, який криється в усвідомленні нових реалій регіонального розвитку сучасної України, яка потребує особливої уваги до етнонаціональної та релігійної мозаїчності громадянського суспільства. У цьому контексті індикаторами суспільних настроїв можуть виступати громадські організації національних меншин. Тому важливим як ніколи кроком є виділення специфіки регіональних громадських організацій, у тому числі національних меншин, і вмілого використання їхнього досвіду і взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування для перспектив розвитку громадянського суспільства. Адже багатонаціональне середовище українських регіонів потребує цільової уваги центральної та регіональної влади на вирішення чималих освітньо-культурних, соціально-побутових, інтеграційно-психологічних проблем місцевих громад, значного впливання публічно-управлінських інновацій у сферу, без перебільшення, вразливої соціальної інфраструктури [106].

Існує думка, що етнонаціональні спільноти особливо чутливо реагують на відмежування публічної влади від їхніх проблем, шукаючи натомість захисту своїх інтересів у «материнських» інституціях за кордоном, що подекуди використовується іншими країнами для пропаганди відцентрових настроїв, провокаційних, дестабілізаційних цілей. Тому центральна й регіональна влада разом із громадськими організаціями повинні постійно вдосконалювати форми й методи публічної співпраці з метою інтеграції представників різних етносів, національностей та віросповідань в українське суспільство, залучати їх до вирішення суспільних проблем, акцентувати увагу на необхідності спільної праці та взаємної зацікавленості у розвитку регіонального соціуму, що сприятиме й розбудові відповідної соціальної інфраструктури [106].

Підвищення ефективності взаємовідносин між органами влади і громадськістю на державному та місцевому рівнях треба очікувати за умови вирішення таких актуальних проблем:

- забезпечення належної імплементації вимог законодавства щодо консультацій із громадською та формування громадських рад;
- подолання вибіркового підходу, формального та епізодичного залучення до співпраці громадськості з органами державної влади;
- недопущення дискредитації процедур, використання громадських рад як лобістського інструменту для просування вузькогрупових інтересів, проведення фальсифікованих або заангажованих громадських обговорень, експертиз, слухань;
- включення процедур залучення громадських рад до ухвалення рішень і консультацій із громадськістю до регламентів органів виконавчої влади;
- забезпечення повноцінного висвітлення результатів взаємодії з громадськістю на веб-сайтах органів державної влади;
- посилення механізмів відповідальності органів державної влади та їх посадових осіб за перешкоджання участі громадськості, передусім у питаннях реального доступу до інформації, забезпечення своєчасного й повного оприлюднення інформації;
- покращення ресурсного забезпечення (фінансового, матеріального, кадрового, інформаційного) структурних підрозділів органів державної влади, відповідальних за взаємодію з громадськістю;
- підвищення кваліфікації як посадових осіб таких підрозділів, так і громадськості щодо використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації політики;
- підвищення рівня компетентності, інституційної спроможності, відповідальності як громадськості, так і органів державної влади, а також загалом правової, політичної, громадянської культури населення;
- дотримання вимог законодавства щодо врахування конструктивних пропозицій громадськості за результатами консультацій або надання обґрунтувань неврахування таких пропозицій [52, С. 4].

Зі своєї сторони наголошуємо насамперед на розробці законодавства в сфері організації та проведення місцевого референдуму. Даний інструмент взаємодії громадськості з органами публічної влади передбачений нашим ключовим законодавством, проте реально його використати неможливо через відсутність профільного нормативно-правового акту. У цілому за часів незалежності було розроблено достатньо багато законопроектів та проектів законів про всеукраїнський та місцеві референдуми, про всеукраїнський референдум, про місцеві референдуми, про референдуми тощо. Наприклад, до Верховної Ради України VI скликання було внесено на розгляд 2 законопроекти про внесення змін до Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», 2 проекти законів про місцеві референдуми, 17 законопроектів, прийняття яких могло б повністю або частково замінити тоді діючий Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» тощо [56, С. 7-8].

В контексті вищезазначеного при розробці законодавства в сфері місцевого референдуму варто взяти до уваги наступні речі:

1) законодавство повинно чітко окреслювати процедуру ініціювання організації, проведення та підбиття підсумків місцевого референдуму, мати чіткий понятійний апарат. Нормативно-правовий акт повинен мати якомога менше «білих плям», які можуть сприяти недоброчесності та незаконності референдуму, давати підстави для двоякого розуміння та неправильного тлумачення норм закону, що може стати підґрунтям для можливих маніпуляцій;

2) нормативно-правовий акт повинен наводити вичерпний список питань, які можуть бути предметом місцевого референдуму. Це потрібно для того, щоб запобігти конфлікту та накладанню повноважень між різними органами влади;

3) нормативно-правовий акт повинен визначати ступінь юридичної сили результату місцевого референдуму (рекомендований, обов'язковий чи частково рекомендований до виконання органами влади);

4) законодавство має визначати порядок фінансування та проведення агітації (по прикладу виборчої кампанії);

5) нормативно-правовий акт повинен чітко розмежовувати види місцевого референдуму та їхні процедури.

Також варто приділити увагу такому механізму громадського контролю як громадська експертиза органів виконавчої влади. В українському законодавстві є велика прогалина в даному питанні, а саме відсутність вимог до відбору та професійних характеристик експертів, що, знову ж таки, може призвести і призводить до різноманітних спекуляцій та маніпуляцій результатами громадської експертизи органів виконавчої влади. Необхідно усунути дану прогалину шляхом доповнення законодавства в сфері регулювання громадської експертизи органів виконавчої влади.

Не менш важливою в процесі взаємодії громадськості з органами публічної влади є комунікація. Згідно нормативно-правових норм, процес взаємодії громадськості з органами публічної влади повинен детально висвітлюватись органом влади. Проте, як показує досвід, багато тих аспектів, які мають безпосередню причетність до громадськості, часто не висвітлюються органами влади. Зокрема, можемо навести приклад нерозміщення інформації взагалі або розміщення обмеженої інформації про певні події, як от інформації про проведення громадських слухань. Також прикладом відсутності чи недостатнього рівня комунікації є повна байдужість органу влади до одного зі своїх ключових засобів висвітлення діяльності – веб-сайту, де подається обмежена кількість інформації. Дана проблема особливо широко розповсюджена серед малих територіальних громад, на сайтах яких існує лише сайт, без жодного інформаційного наповнення або ж з дуже обмеженим чи застарілим інформаційним наповненням.

В контексті вищезгаданої проблеми слід відмітити певний успіх комунікації між органами влади та громадськістю на центральному рівні влади. Мова йде про застосунок «Дія», де окрім адміністративних послуг громадянин може приймати участь у опитуваннях громадської думки, комунікувати з

владою в сфері повідомлення про ворожі місцезнаходження чи можливих колаборантів.

Також зачепимо питання розвитку лобістської діяльності. Вважаємо за необхідне розробляти законодавство в даній сфері з метою глибшого залучення громадськості до процесу вироблення рішень та політики. У сучасних умовах лобістська діяльність в Україні розгортається в політичній комунікації влади і суспільства як неформалізована у правовому відношенні. Вона функціонує переважно у сфері розподілу й перерозподілу економічних ресурсів, власності, адміністративних важелів впливу [62, С. 3]. Особливістю українського лобізму – є те, що вітчизняні представники великого бізнесу намагаються особисто лобіювати свої інтереси у вищому законодавчому органі, тому трапляються випадки, коли український лобіст поєднує в одній особі замовника і виконавця. Саме в демократичних системах створюється передумова для виникнення лобізму: велике розмаїття інтересів та політичний плюралізм, що уможлиблює доступ до влади. Звичайно, не можна нехтувати і недоліками, характерними для цього явища, оскільки лобістська діяльність може стати інструментом задоволення іноземних інтересів за рахунок національних інтересів або використовуватись для забезпечення та контролю за владою окремими групами. Також, лобізм здійснює для суспільства функції, виступаючи посередником між суспільством та державою та привертаючи увагу органів до актуальних питань. Легалізація лобістської діяльності уможлиблює прозорі взаємини влади і бізнесу [12].

Процес вдосконалення взаємодії громадськості з органами публічної влади повинен бути постійним – поетапним та всеохоплюючим. Вдосконалення законодавства в даній сфері повинен включати корегування багатьох нормативно-правових актів, щоб законодавство було злагодженим та коректним, щоб норми права не суперечили один одному. При розробці та вдосконаленні законодавства слід брати до уваги міжнародні нормативно-правові акти, оскільки наша держава заявила свій курс на європейську та

північно-атлантичну інтеграцію, тож повинна імплементувати міжнародне законодавство.

Важливим є також вироблення механізму відповідальності органів публічної влади за перешкоджання участі громадськості в політичному житті суспільства та недостатнє висвітлення інформації стосовно взаємодії громадськості з органами публічної влади. Вироблення такого механізму буде спонукати органи публічної влади та їх посадових осіб до належного виконання своїх обов'язків в даному питанні.

В контексті вищезазначеного ключовим є ще й питання звітності органів влади з питання взаємодії з громадськістю. Це важливо з тої причини, що таким чином можна відслідкувати способи та методи взаємодії влади та громадськості, оцінити ефективність такої взаємодії та побачити реальний вплив громадської волі на стан справ у громаді.

Беручи до уваги вищезазначене, вважаємо за необхідне розроблення законодавства щодо місцевого референдуму, вдосконалення законодавства в сфері громадської експертизи, підвищення якості комунікації органів публічної влади та громадськості, легітимації лобізму.

Висновки до розділу 3.

У розділі викладені нормативно-правові засади взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні, описані механізми взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні, проаналізовано практичне втілення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні, наведено можливі напрямки вдосконалення механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади.

З всього вищесказаного можемо зробити висновок, що в Україні існує досить великий спектр механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади. Законодавство передбачає взаємодію громадськості та органів публічної влади у трьох основних напрямках: участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчій діяльності держави, участі інститутів громадянського суспільства у правозастосовчій діяльності держави та участі

інститутів громадянського суспільства у правоохоронній діяльності держави. Однак наявність широкого переліку можливих інструментів взаємодії громадськості з органами публічної влади не означає ефективне їх використання. До прикладу механізм місцевого референдуму на даний момент не є доступним для громадськості через відсутність достатньої правової основи для його застосування. Необхідно якнайшвидше розробити потрібне законодавство, щоб зробити даний інструмент взаємодії громадськості та органів публічної влади можливим для практичного використання. Варто також звернути увагу на інструмент громадської експертизи та встановити вимоги до експертів. З тяжінням нашої країни до європейської інтеграції важливим також стає узаконення явища лобізму.

ВИСНОВКИ

1. Взаємодія громадськості та органів публічної влади – це спільна робота двох суб'єктів над покращенням умов проживання та розвитку в певній місцевості. Управлінська взаємодія – участь у спільній діяльності для досягнення суспільно необхідних цілей.

У Давній Греції держава була об'єднанням вільних громадян, діяльність якої спрямовувалась на задоволення їх інтересів. Громадяни могли реально впливати на стан справ у державі шляхом голосування на народних зборах або ж обираючи свого делегата, який висвітлював інтереси громадян та діяльність якого була скерована на способи та методи, які б задовольняли суспільний інтерес. Давньоримська держава мала схожі способи взаємодії громадськості та органів публічної влади, проте тут вже існувала складніша система органів.

В епоху Середньовіччя держава ототожнювалася з церквою. Будь-які взаємодії громадськості з органами публічної влади зводились до взаємодії громадськості з церковними ієрархами. Реального політичного впливу як такого громадсько-активного населення не мало, винятком є збройний політичний переворот режиму чи революційне повалення влади монарха.

Епоха Відродження подарувала науці багато кардинально різних теоретичних поглядів на взаємодію громадськості та органів публічної влади, починаючи радикальним вченням Т. Мора та закінчуючи просоченими демократизмом ідеями Н. Макіавеллі. При допусканні у державі існування рабства та значного силового апарату, Т. Мор закріплює право обирати та бути обраним, що є одним з ключових принципів демократії. Н. Макіавеллі підкреслює обов'язок владних структур дбати про добробут громадян. За Т. Гоббсом держава – об'єкт суспільного договору, де громадяни об'єднуються на основі повної довіри до обраної влади.

Мислителі Нового часу державу ототожнювали з суспільством. Суспільство обирало своїх представників, яких в будь-який час могло усунути від влади та поставити нових.

В сучасній науці сформувались три основні концепції взаємодії громадськості з органами публічної влади:

1) взаємодія громадськості та органів публічної влади будується на принципі верховенства держави, яка виступає основним політичним інститутом та є провідною у веденні взаємодії з громадськістю – самостійно визначає час, порядок та способи взаємодії з громадськістю. Фактично за такого стану справ взаємодія між громадськістю та органами публічної влади відбувається за правилом володарювання-підданства;

2) взаємодія громадськості та органів публічної влади базується на принципі задоволення приватних інтересів – громадськість взаємодіє з органами публічної влади через численні політичні партії, лобістські утворення тощо. При такій концепції серед населення спостерігається висока електоральна активність – кожен хоче задовільнити свій інтерес шляхом потрапляння до органу влади. За такого стану справ взаємодія громадськості та органів публічної влади будується за принципом керуючих і керованих.

3) взаємодія громадськості та органів публічної влади будується на партнерських відносинах, де громадяни та представники органів публічної влади взаємодіють для задоволення інтересів суспільства. Держава виступає

сукупністю інституцій та інститутів, діяльність яких спрямована на те, щоб реалізовувати суспільних інтерес та різними способами залучати громадськість до взаємодії з органами публічної влади.

2. Методологія дослідження взаємодії громадськості та органів публічної влади будується та принципі всеосяжності даного явища, який дозволяє цілісно та глибоко дослідити взаємодію громадськості з органами публічної влади. При зборі даних для дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади можна користуватись інструментами збору та систематизації інформації. Для структурування інформації можна використовувати дані за обраною класифікацією, формувати та складати анкети для дослідження певної проблеми у сфері взаємодії громадськості та органів публічної влади, створювати форми для аналізу веб-сайтів чи документів, які стосуються взаємодії громадськості з органами публічної влади.

При дослідженні взаємодії громадськості з органами публічної влади варто користуватись такими науковими методами, як інституційний, структурно-функціональний, системний, біхевіористський тощо, які допоможуть вивчати взаємодію громадськості з органами публічної влади крізь призму своєї специфіки.

Для дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади можна користуватись методами:

1) опитування – дозволяє визначити основні аспекти взаємодії громадськості з органами публічної влади, шляхом коротких чітко сформульованих питань, на які передбачено чіткі відповіді, одну з яких необхідно обрати респонденту;

2) фокус-групових досліджень – даний метод дозволяє глибше вивчити аспекти взаємодії громадськості з органами публічної влади. З його допомогою можна визначити якість, результативність, ефективність взаємодій громадськості з органами публічної влади, уточнити деякі дані, які стосуються взаємодії громадськості з органами публічної влади, перевірити гіпотези

стосовно взаємодії громадськості та органів публічної влади, які цікавлять дослідника;

3) контент-аналізу – даний метод дослідження є важливим для вивчення веб-сайтів органів публічної влади щодо їх взаємодії з громадськістю та для вивчення електронних чи друкованих публікацій, які стосуються взаємодії громадськості з органами публічної влади;

4) структурованими та напівструктурованими інтерв'ю – за допомогою даного метода дослідження можна також вивчати якість та ефективність взаємодії громадськості з органами публічної влади. Метод напівструктурованого інтерв'ю дозволяє якомога більше дізнатись інформації, яка стосується об'єкту дослідження;

5) структурованими матрицями, які дозволяють підбити підсумки та чітко провести кінцеву оцінку дослідження, структурувати наявну інформацію для більш кращого її розуміння.

3. В країнах Європейського Союзу громадяни активно беруть участь у публічному та політичному житті держави. Громадськість системно залучають до процесів управління та вироблення рішень, таким чином будуючи партнерські відносини з населенням та підвищуючи рівень довіри до органів публічної влади та їх посадових осіб.

Єврокомісія визначила 5 принципів, на яких повинна будуватись взаємодія громадськості та органів публічної влади: відкритість – органи публічної влади мають працювати відкрито та доносити до громадськості інформацію про свою діяльність зрозумілою мовою; участь – органи публічної влади повинні залучати громадськість до співпраці всіма можливими способами; підзвітність – органи публічної влади повинні регулярно доносити до громадськості інформацію; ефективність – програми залучення громадськості до активної взаємодії мають бути добре продуманими та ефективними; послідовність – програми залучення громадськості до активної взаємодії мають бути чіткими та послідовними.

4. Правову основу взаємодії громадськості з органами публічної влади закріплюють Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про доступ до публічної інформації» тощо. Важливість взаємодії громадськості з органами публічної влади визначена також в Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2016 рр..

Взаємодія громадськості та органів публічної влади в Україні виявляється у наступних формах: участь інститутів громадянського суспільства у нормотворчій діяльності держави; участь інститутів громадянського суспільства у правозастосовчій діяльності держави; участь інститутів громадянського суспільства у правоохоронній діяльності держави. Перша форма взаємодії громадськості та органів публічної влади реалізується участю громадськості у процесі розробки та обговорення проектів нормативно-правових документів. Друга форма взаємодії громадськості з органами публічної влади реалізується шляхами повної або часткової передачі повноважень органів публічної влади громадськості та за допомогою механізмів громадського контролю – громадських слухань, звернень громадян, органів самоорганізації населення, запитів на доступ до публічної інформації, участі у громадських радах тощо. Третя форма взаємодії громадськості та органів публічної влади реалізується правом громадськості складати протоколи про адміністративні правопорушення, брати участь у забезпеченні охорони громадського порядку, брати участь в охороні державного кордону.

5. В Україні громадськість та органи публічної влади активно використовують механізми взаємодії між собою. Найбільш використовуваними інструментами є запити на доступ до публічної інформації, участь у розробці проектів нормативно-правових документів, громадські консультації, місцеві ініціативи, звернення громадян, утворення громадських рад при органах публічної влади. Одні інструменти та механізми частіше використовуються з ініціативи органів публічної влади, інші з ініціативи громадськості. До прикладу, з ініціативи органів публічної влади частіше використовуються

механізми громадських слухань, загальних зборів громадян та консультацій з громадськістю. Варто зазначити, що, наприклад, такі механізми взаємодії громадськості та органів публічної влади як загальні збори громадян та громадські слухання є імперативними – законодавство вимагає від органів публічної влади використання даних інструментів не менше разу в рік.

З ініціативи громадськості частіше використовуються механізми участі у розробці нормативно-правових актів, запити на доступ до публічної інформації, місцеві ініціативи, членство у громадських та молодіжних радах при органах публічної влади, утворення органів самоорганізації населення.

Ефективність механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади слід вимірювати насамперед наявністю зворотного зв'язку та прийняттям до уваги органами публічної влади результатів їх взаємодії з громадськістю. Ефективність взаємодії громадськості та органів публічної влади залежить від громади та органів виконавчої влади: є громади та органи виконавчої влади, які детально висвітлюють всі можливі шляхи взаємодії з громадськістю та результати такої взаємодії, а є громади та органи виконавчої влади де таке висвітлення є дуже обмеженим, застарілим чи воно взагалі відсутнє. Здебільшого остання ситуація спостерігається у малих громадах з низькою громадською активністю, проте трапляються чисельні великі міські громади, де така комунікація та інформування відсутні.

6. Процес вдосконалення законодавства України в сфері взаємодії громадськості з органами публічної влади повинен бути системним та всеосяжним. Необхідно виробити послідовний план діяльності органів публічної влади, спрямований на побудову партнерських відносин із громадськістю, збільшення рівня довіри громадськості до органів публічної влади.

Важливими є наступні моменти у процесі вдосконалення взаємодії громадськості з органами публічної влади:

1) законодавство має створювати правову захищеність громадян та їх об'єднань;

2) взаємодія громадськості та органів публічної влади повинна будуватись на взаємній довірі та регулярній звітності та інформуванні;

3) органи публічної влади повинні сприяти підвищенню політичної культури населення;

4) взаємодію слід розвивати не лише між громадськістю та органами публічної влади, а й і з бізнес-інституціями. Це допоможе більш краще виявляти потреби та задовольняти інтереси;

5) у процесі взаємодії громадськості та органів публічної влади важливими є й етнонаціональні групи. Розвиток взаємодії між етнонаціональними групами та органами публічної влади сприятиме глибшому залученню громадськості до публічних справ та консолідації суспільства;

6) розробка законодавства в сфері місцевого референдуму, яка дасть змогу застосовувати даний механізм громадського контролю;

7) у законодавстві, що стосується громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади слід чітко вказати вимоги до експертів, що запобігатиме спекуляціям та маніпуляціями результатами громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади;

8) налагодження комунікації між громадськістю та органами публічної влади, зокрема через повне інформаційне висвітлення діяльності органів публічної влади на їхніх веб-сайтах;

9) втілення європейських практик у сфері узаконення лобістської діяльності, що уможливорює прозорі взаємини громадськості, представників бізнесу та політичних партій та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алкум М. Міжнародний досвід організації конструктивного діалогу між організаціями громадянського суспільства та державними органами : Державне управління. 2018. 4 с. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2018/26.pdf. (дата звернення: 09.09.2022).
2. Аналіз документів ВУЕ URL : https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7_%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2. (дата звернення: 10.08.2022).
3. Афонін Е. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. Центр сприяння інституційному розвитку державної служби. 2006. 250 с.
4. Байковецька громада » ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ ». URL : <https://bsr1653.gov.ua/informaciya-timchasovo-nedostupna-16-41-50-19-05-2022/>. (дата звернення: 11.09.2022).

5. Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених. Дух і Літера. 2015. 193 с. URL : https://www.sii.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/Bogdan_SocResearch.pdf. (дата звернення: 11.08.2022).
6. Ваш запит: громадські слухання. URL : https://kremen.gov.ua/?view=search&search_type=all&search_all=%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96+%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F. (дата звернення: 20.09.2022).
7. Величко К. Громадянське суспільство, бізнес та держава в системі демократичних взаємовідносин. Публічне управління та митне адміністрування. 2016. Вип. 7 с. URL : <http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2016/1/4.pdf>. (дата звернення: 20.08.2022).
8. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства : роз'яснення Міністерства юстиції України від 03.02.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11#top>. (дата звернення: 14.08.2022).
9. Вивчення потреб у навчанні на розвитку. Посібник. Проект «Доступна та якісна правова допомога в Україні». 2019. URL : <https://qala-project-1.gitbook.io/vivchennya-potreb-u-navchann-ta-profes-jnomu-rozvi/intervyyu-ta-fokus-grupi/intervyyu>. (дата звернення: 12.08.2022).
10. Відбулись загальні збори громадян. URL : <https://vyshniv-rada.gov.ua/news/1624957416/>. (дата звернення: 24.10.2022).
11. Відбулися громадські обговорення щодо змін назв вулиць в Арцизькій громаді. URL : <https://www.arciz-rada.gov.ua/novini/2746-vidbulisya-gromadski-obgovorennya-shchodo-zmin-nazv-vulits-v-artsizkij-gromadi>. (дата звернення: 24.10.2022).
12. Вітвіцький С., Южека Р. Міжнародний досвід розвитку інституту лобізму та проблема його реалізації в Україні. Молодий вчений. 2015. Вип. №2. 5 с. URL :

[https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&act=8&ved=2ahUKEwimgIvNqdX7AhUMtosKHUGgDk0QFnoECAkQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firis_nbuv%2Fcgirbis_64.exe%3FI21DBN%3DLINK%26P21DBN%3DUJRN%26Z21ID%3D%26S21REF%3D10%26S21CNR%3D20%26S21STN%3D1%26S21FMT%3DASP_meta%26C21COM%3DS%262_S21P03%3DFILA%3D%262_S21STR%3Dmolv_2015_2\(6\)_187&usg=AOvVaw0qqmMNgC5mC3Gjx75s2_tW](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&act=8&ved=2ahUKEwimgIvNqdX7AhUMtosKHUGgDk0QFnoECAkQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firis_nbuv%2Fcgirbis_64.exe%3FI21DBN%3DLINK%26P21DBN%3DUJRN%26Z21ID%3D%26S21REF%3D10%26S21CNR%3D20%26S21STN%3D1%26S21FMT%3DASP_meta%26C21COM%3DS%262_S21P03%3DFILA%3D%262_S21STR%3Dmolv_2015_2(6)_187&usg=AOvVaw0qqmMNgC5mC3Gjx75s2_tW).

(дата звернення: 17.11.2022).

13. Гавкалова Л. Грузд М. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадського суспільства. Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. 2014. 16 с. URL : http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/10069/3/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%93%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%B4.pdf. (дата звернення: 14.08.2022).

14. Гаєва Н. Форми взаємодії органів державної влади і об'єднань громадян: теоретичний аспект. Держава і право. 2010. Вип. 49. 8с. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34349/19-Gaeva.pdf>. (дата звернення: 15.08.2022).

15. Глущенко Л., Назаренко О., Романюк І. Історія античної культури: підручник для студентів гуманітарних факультетів. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2018. 161 с. URL : <https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/istoriia-antychnoi-kul-tury.pdf>. (дата звернення: 09.08.2022).

16. Гоббс Т. Левіафан : перекл. з англ. Київ : Дух і Літера, 2000. 601 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Thomas_Hobbes/Leviafan_abo_Sut_budova_i_povnova_zhennia_derzhavy_tserkovnoi_ta_svitskoi.pdf?PHPSESSID=424nn5v4029oknffhq6815h5j1. (дата звернення: 20.08.2022).

17. Громадська експертиза. URL : <https://www.if.gov.ua/gromadska-ekspertiza>. (дата звернення: 23.11.2022).
18. Громадська експертиза. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=237dd4a6-6ea2-4eb7-b4a6-995b247b6201&title=GromadskaEkspertiza>. (дата звернення: 23.11.2022).
19. Громадська експертиза. URL : <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/gromadskosti/konsultaciyi-z-gromadskisty/gromadska-ekspertiza>. (дата звернення: 23.11.2022).
20. Громадська експертиза. URL : <https://nads.gov.ua/gromadska-ekspertiza>. (дата звернення: 23.11.2022).
21. Громадська експертиза. URL : <https://www.rv.gov.ua/gromadska-ekspertiza>. (дата звернення: 23.11.2022).
22. Громадська експертиза. URL : <https://www.pfu.gov.ua/dlya-gromadskosti/gromadska-ekspertyza/>. (дата звернення: 23.11.2022).
23. Громадська рада. URL : <https://mepr.gov.ua/timeline/Gromadska-rada.html>. (дата звернення: 24.11.2022).
24. Громадські слухання 26.11.2018 (26.11.2018). URL : <https://city-adm.lviv.ua/lmr/live/public-hearings/watch/2192-261118>. (дата звернення: 07.11.2022).
25. ГРОМАДЯНАМ МІСТА » Громадські слухання. URL : <http://chmr.gov.ua/ua/notice.php?s=4&s1=165>. (дата звернення: 07.11.2022).
26. Громадянське суспільство в Німеччині. URL : https://zn.ua/ukr/internal/gromadyanske_suspilstvo_v_nimechchini.html. (дата звернення: 01.10.2022).
27. Діяльність Громадської ради. URL : <https://dsns.gov.ua/uk/gromadska-rada/diyalnist-gromadskoyi-radi>. (дата звернення: 24.11.2022).
28. Діяльність Громадської ради. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/diyalnist-gromadskoyi-rady/>. (дата звернення: 24.11.2022).

29. Динник І.П. Міжнародний досвід ефективної взаємодії держави і громадянського суспільства та його імплементація в практику державного управління України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. Вип. 3. 6 с. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2019/25.pdf. (дата звернення: 07.10.2022).

30. Долженков О. Методологічні проблеми порівняльного аналізу політичних інститутів та процесів. Політичне життя. 2022. Вип. 2. С. 2. URL : [file:///C:/Users/admin/Desktop/12176-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-24176-1-10-20220621%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Desktop/12176-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-24176-1-10-20220621%20(1).pdf). (дата звернення: 09.10.2022).

31. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. Сурмін, В. Бакуменко, А. Михненко та ін.; за ред. Ю. Ковбасюка, В. Трощинського, Ю. Сурміна. НАДУ. 2010. 128 с. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/slov_01.pdf. (дата звернення: 09.08.2022).

32. Єдина система місцевих петицій. URL : <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/edina-sistema-miscevih-peticij>. (дата звернення: 21.11.2022).

33. Загальні збори громадян. URL : <https://ivanivska.gromada.org.ua/zagalni-zbori-gromadyan-11-28-36-14-05-2020>. (дата звернення: 22.11.2022).

34. Загальні збори громадян. URL : <https://petroveckagromada.gov.ua/zagalni-zbori-gromadyan-14-09-44-21-06-2021/>. (дата звернення: 22.11.2022).

35. Загальні збори громадян відбудуться 24 січня 2020 року. URL : <https://snovmr.gov.ua/zagalni-zbory-gromadyan-vidbudutsya-24-sichnya-2020-roku/>. (дата звернення: 22.11.2022).

36. Закон про державне управління, Закон № VIII-123 від 17 червня 1999 р. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66>. (дата звернення: 30.09.2022).

37. Закон про розвиток громадських організацій, Закон № XII-717 від 19 грудня 2012 р. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478626. (дата звернення: 30.09.2022).

38. Запрошуємо до громадського обговорення проекту наказу МОН.
URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-povidomlennya-2016-03-17-zaproshuemo-do-gromadskogo-obgovorennya-proektu>. (дата звернення: 13.11.2022).

39. Запрошуємо до обговорення проекту! URL : <https://www.drs.gov.ua/press-room/zaproshuyemo-obgovorennya-proyektu/>. (дата звернення: 13.11.2022).

40. Запрошуємо до обговорення «Проекту детального планування території площею 4,3 га в районі вул. Промислова в м. Калуші для розміщення та експлуатації основних, підсобних та допоміжних будівель та споруд підприємств, машинобудівної та іншої промисловості». URL : <https://kalushcity.gov.ua/news/ss>. (дата звернення: 13.11.2022).

41. Звернення. URL : <https://velikokuchurivska.dosvit.org.ua/appeals>. (дата звернення: 23.11.2022).

42. Звернення громадян. URL : <https://dsns.gov.ua/uk/zvernennya-gromadyan>. (дата звернення: 23.11.2022).

43. Звернення громадян. URL : <https://www.imr.gov.ua/zvernennya-gromadyan>. (дата звернення: 23.11.2022).

44. Звернення громадян. URL : <https://nssu.gov.ua/zvernennya-gromadyan>. (дата звернення: 23.11.2022).

45. Звернення громадян. URL : <https://oda.te.gov.ua/gromadskosti/zvernennya-gromadyan>. (дата звернення: 23.11.2022).

46. Звіти про проведені консультації. URL : https://saee.gov.ua/uk/content/zvit_consultations. (дата звернення: 19.11.2022).

47. Ісаков В. Становлення громадянського суспільства: історико-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. Вип. 2. 4 с. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2014/3.pdf. (дата звернення: 16.08.2022).

48. Інформація з Єдиного реєстру органів самоорганізації населення у м. Києві. URL : <https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=https://kyivcity.gov.ua/img/ite/m/general/6751.docx>. (дата звернення: 28.10.2022).

49. Інформація по Загальних зборах, які заплановані на 4 червня 2021 року. URL : <https://delyatynska-gromada.gov.ua/news/1622464332/>. (дата звернення: 19.11.2022).

50. Інформація про проведені консультації. URL : <https://www.msp.gov.ua/timeline/informaciya-pro-provedeni-konsultacii.html>. (дата звернення: 17.11.2022).

51. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. 520 с.

52. Колосовська І. Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 45. 8 с. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2015_45_21.pdf. (дата звернення: 16.11.2022).

53. Конституція України : від 28 червня 1996 року : ВВР, 1996, № 30, ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4899>. (дата звернення: 09.11.2022).

54. Контент-аналіз ВУЕ. URL : <https://vue.gov.ua/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7>. (дата звернення: 02.09.2022).

55. Контент-аналіз. КМІС. URL : https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=content_analysis. (дата звернення: 02.09.2022).

56. Кравченко В., Янчук А. Формування законодавства про місцеві референдуми в Україні: проблеми та перспективи. Аспекти публічного

правління. Том 6. Вип. 3. 2018. 9 с. URL : <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/387/380>. (дата звернення: 09.11.2022).

57. Краснопольська Т. Взаємодія громадянського суспільства та правової держави. Фенікс. 2015. 104 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14891/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%9C.%20%D0%92%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (дата звернення: 22.08.2022).

58. Кулешов В. Методи громадського контролю представницьких органів влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. Державне управління та місцеве самоврядування. 2020. Вип. 3. 11 с. URL : <file:///C:/Users/admin/Desktop/421-Article%20Text-646-1-10-20201117.pdf>. (дата звернення: 29.09.2022).

59. Левченко Д. Взаємодія громадськості та держави у сфері публічного адміністрування в Україні. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. Вип. 4. 4 с. URL : http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/4/part_2/41.pdf. (дата звернення: 08.11.2022).

60. Лізаковська С. Взаємодія органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в країнах центрально-східної Європи. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. 6 с. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/26.pdf. (дата звернення: 11.10.2022).

61. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки; Державець / Пер. з іт. А. Перепаді. Фоліо. 2007. 511 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Machiavelli_Niccolo/Derzhavets.pdf. (дата звернення: 12.08.2022).

62. Мацкевич Р. Становлення та функціональні особливості інституційних складових лобізму в Україні. ОНЮА. 2009. 5 с. URL : http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/150/app-36_Mackevich_R_M_%28291-295%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (дата звернення: 30.11.2022).

63. Методологічні засади досліджень у галузі публічної адміністрації. URL : <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Aab9bJiZM2gJ:https://pns.hneu.edu.ua/mod/resource/view.php%3Fid%3D227455&cd=9&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>. (дата звернення: 03.09.2022).

64. Методологія оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямом «Зв'язки з громадськістю». Norwegian Ministry of Foreign Affairs. URL : https://issuu.com/undpukraine/docs/methologyukr_fin. (дата звернення: 22.11.2022).

65. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства: дослідження / Координатор проектів ОБСЄ в Україні. 2010. 136 с. URL : <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/75885.pdf>. (дата звернення: 09.11.2022).

66. Мій орган влади: <http://lrvt.lt/lt/aktuali-informacija/teises-aktu-paieska/teises-aktuprojektai-1>. (дата звернення: 30.09.2022).

67. Місцеві ініціативи. URL : <https://berdychiv-rada.gov.ua/%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE/%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2%D1%96-%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8/>. (дата звернення: 14.11.2022).

68. Місцеві ініціативи. URL : <https://gorondivska-gromada.gov.ua/miscevi-iniciativi-23-54-31-23-12-2020/>. (дата звернення: 14.11.2022).
69. Місцеві ініціативи. URL : <https://kmr.gov.ua/uk/comisii/26/local-initiatives>. (дата звернення: 14.11.2022).
70. Місцеві ініціативи. URL : <https://nizhynrada.gov.ua/nmr/miska-gromada/instrumenti-miscevoji-demokratiji/miscevi-iniciativi>. (дата звернення: 14.11.2022).
71. Місцеві ініціативи. URL : <https://torchynska-gromada.gov.ua/miscevi-iniciativi-10-22-17-13-05-2021/>. (дата звернення: 15.11.2022).
72. Місцеві ініціативи. URL : <https://valky-rada.gov.ua/miscevi-iniciativi-11-59-30-07-10-2021/>. (дата звернення: 15.11.2022).
73. Місцеві ініціативи. URL : <https://www.vmr.gov.ua/miscevi-iniciatyvy-0>. (дата звернення: 15.11.2022).
74. Місцеві ініціативи»Перелік місцевих ініціатив. URL : <http://kr-rada.gov.ua/mistsevi-initsiativi/perelik-mistsevih-initsiativ/>. (дата звернення: 15.11.2022).
75. Мор Т. Утопія. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3752>. (дата звернення: 08.08.2022).
76. Непоп Л. Політика Європейського Союзу щодо розвитку громадянського суспільства. Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Вип. 2. 2014. 16 с. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nepop_polityka.pdf. (дата звернення: 15.10.2022).
77. Нестерович В. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики: Монографія. РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 736 с.
78. Оголошення про проведення громадських слухань по перейменуванню вулиць, провулків та об'єктів м. Немирів. URL : <https://nemyriv-mrada.gov.ua/news/1664091005/>. (дата звернення: 17.11.2022).

79. Органи самоорганізації населення. URL : https://phm.gov.ua/?page_id=20082. (дата звернення: 18.11.2022).
80. Опора. Представництво у Вінницькій області. URL : <http://opora.vn.ua/gromadyanska-uchast-shho-cze-take.html>. (дата звернення: 01.10.2022).
81. План заходів із проведення консультацій з громадськістю виконавчих органів Запорізької міської ради та їх структурних підрозділів на 2022 рік. URL : https://zp.gov.ua/upload/editor/plan_konsultajj_na_2022_rik.pdf. (дата звернення: 11.11.2022).
82. Предмет, методи та функції політології як науки. URL : [https://arm.naiiu.kiev.ua/books/politolog\(2018-11-14\)/lec/lec1.html](https://arm.naiiu.kiev.ua/books/politolog(2018-11-14)/lec/lec1.html). (дата звернення: 08.09.2022).
83. Полішкевич, Л. Теоретичні засади взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 4. 8 с. URL : <https://doi.org/10.33990/2070-4011.49.2016.175743>. (дата звернення: 26.08.2022).
84. Постанова Уряду Республіки Литва № 480 від 18 квітня 2003 р. : http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=474365&p_tr2=2. (дата звернення: 22.10.2022).
85. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI // ВВР, 2011, № 32, ст. 314. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-17#Text>. (дата звернення: 07.11.2022).
86. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова КМУ від 3 листопада 2010 р. № 996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/conv#top>. (дата звернення: 07.11.2022).
87. Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні : Постанова ВРУ від 17 грудня 1993 року N 3748-

XII // ВВР, 1994, № 6, ст. 30. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3748-12#top>. (дата звернення: 13.11.2022).

88. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова КМУ від 5 листопада 2008 р. № 976. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF/conv#Text>. (дата звернення: 18.11.2022).

89. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР // ВВР, 1996, № 47, ст.256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#top>. (дата звернення: 13.11.2022).

90. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 4 квітня 1995 року № 116/95-ВР // ВВР, 1995, № 19, ст.134. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#top>. (дата звернення: 18.11.2022).

91. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // ВВР, 1997, № 24, ст.170. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#n78>. (дата звернення: 02.11.2022).

92. Про місцеві ініціативи. URL : <https://krm.gov.ua/pro-mistsevi-initsiatyvy/>. (дата звернення: 07.11.2022).

93. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України № 487/2021 від 7 вересня 2021 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#top>. (дата звернення: 08.11.2022).

94. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11 липня 2001 року № 2625-III // ВВР), 2001, № 48, ст. 254. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>. (дата звернення: 10.11.2022).

95. Про ОСН. URL : <https://voz.gov.ua/pro-osn.html>. (дата звернення: 15.11.2022).

96. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI // ВВР, 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#top>. (дата звернення: 13.11.2022).
97. Програма підтримки ініціатив мешканців міста. URL : <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/initiatives>. (дата звернення: 25.11.2022).
98. Протокол громадських слухань по перейменуванню вулиць та провулків міста Немирів. URL : <https://nemyriv-mrada.gov.ua/news/1665066598/>. (дата звернення: 24.11.2022).
99. Протокол зборів жителів с. Ставкове від 22.07.2021 року. URL : <https://rozkvitivska-gromada.gov.ua/news/1627836149/>. (дата звернення: 24.11.2022).
100. Ростецька С. Основні механізми громадського контролю. Перспективи. 2014. Вип. 4. 8 с. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/10076/1/Rostetska%2c%20Ruspliak.pdf>. (дата звернення: 27.10.2022).
101. Скакун О. Теорія права та держави. - URL : https://pidru4niki.com/1262091843012/pravo/teoriya_prava_i_derzhavi. (дата звернення: 22.09.2022).
102. Сутність громадянського суспільства з позицій антропосоціального підходу. URL : <https://buklib.net/books/27398/>. (дата звернення: 19.09.2022).
103. Сухенко В. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства в Польщі: досвід для України. Теорія та історія державного управління. 2015. Вип. 3. 5 с. URL : [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2015/2015_03\(26\)/11.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2015/2015_03(26)/11.pdf). (дата звернення: 21.10.2022).
104. Танчин І. Соціологія. URL : <https://pidru4niki.com/17810409/sotsiologiya/sotsiologiya>. (дата звернення: 03.09.2022).

105. Тимофеев С. Механізми взаємодії органів влади з громадськістю як фактор впливу на громадську думку. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=829>. (дата звернення: 05.10.2022).

106. Токар М. До питання публічної взаємодії інституцій влади і суспільства. URL : <https://free-society.org.ua/blog/12316ipx>. (дата звернення: 19.11.2022).

107. Тофтул М. Сучасний словник з етики. ЖДУ ім. І. Франка. 2014. 416 с. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf>. (дата звернення: 08.08.2022).

108. Требін М. Моделі взаємодії держави і суспільства та їх вплив на формування правосвідомості і правової культури громадян. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. 2011. Вип. 9. 14 с. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3602/1/Trebin_204.pdf. (дата звернення: 27.08.2022).

109. Увага! Запрошуємо до обговорення проєкту регуляторного акта. URL : <https://www.lutskrada.gov.ua/publications/uvaha-zaproshuiemo-do-obhovorennia-proiektu-rehuliatornoho-aktu>. (дата звернення: 21.11.2022).

110. Участь громадськості в процесі прийняття рішень. Огляд стандартів та практик у країнах-членах Ради Європи. 2016. 57 с. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik_2018/rubrik_rekomehdation/civik_Europe_2016.pdf. (дата звернення: 15.10.2022).

111. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні. : посіб. Ленвіт. 2012. 66 с. URL : <https://parlament.org.ua/upload/docs/GUIDE%20final%20version%20UKRAINIAN.pdf>. (дата звернення: 29.10.2022).

112. Чепік-Трегубенко О. Удосконалення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. Вип. 2.

7 с. URL : file:///C:/Users/admin/Desktop/Nvdduvs_2015_2_17.pdf. (дата звернення: 25.11.2022).

113. Шановні жителі Ярмолинецької селищної територіальної громади!
URL : <https://yarmolynetska-gromada.gov.ua/news/1664433890/>. (дата звернення: 12.11.2022).